

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI
KATEDRA SLAVISTIKY

**Komentovaný překlad hraného filmu
s válečnou tematikou**
– *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*

An Annotated Translation of a War Film
– *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*

Magisterská diplomová práce

Bc. Andrea Nováková

Studijní obor: Polská filologie se specializací na překlad
Vedoucí práce: Mgr. Jan Jeništa, Ph.D.

Olomouc 2022

Zpracování diplomové práce bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2022_004).

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Komentovaný překlad hraného filmu s válečnou tematikou – *Dywizjon 303. Historia prawdziwa* vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci dne

.....

podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování Mgr. Janu Jenišтови, Ph.D. za jeho konzultace, cenné rady a připomínky, které mi při vedení mé diplomové práce poskytl.

OBSAH

Úvod.....	7
1 Teorie audiovizuálního překladu	10
1.1 Obecná charakteristika překladu	10
1.2 Audiovizuální překlad.....	11
1.2.1 Dělení audiovizuálního překladu.....	12
1.3 Titulky	15
1.3.1 Specifika překladu titulků	16
1.3.2 Technická pravidla titulků	16
1.3.3 Obsah a forma titulků	18
1.3.4 Pravopisná pravidla titulků	19
1.3.5 Zkratky a redundance.....	19
1.3.6 Překlad vulgarizmů a vtipů	21
1.3.7 Překlad titulů, nápisů, písní.....	22
1.3.8 Kulturní transfer	23
2 Film <i>Dywizjon 303. Historia prawdziwa</i>	24
2.1 Přijetí filmu <i>Dywizjon 303. Historia Prawdziwa</i> veřejností a médii.....	26
3 Film <i>303. Bitwa o Anglię</i>	29
3.1 Přijetí filmu <i>303. Bitwa o Anglię</i> veřejností a médii	30
4 Film <i>Tmavomodrý svět</i>	32
5 Srovnání filmu <i>Dywizjon 303. Historia Prawdziwa</i> s knihou	33
6 Překlad titulků a jejich specifika, problémy překladu.....	35
6.1 Specifická slovní zásoba	36
6.1.1 Tabulka profesionalismů a slangu ve filmu <i>Dywizjon 303. Historia Prawdziwa</i>	36
6.1.1.1 Vojenské hodnosti	36
6.1.1.2 Terminologie spojená se stíhacím letounem.....	39

6.1.1.3	Vojenská terminologie a slang	40
6.1.2	Tabulka profesionalismů a slangu ve filmu <i>Tmavomodrý svět</i>	43
7	Titulky	45
	Závěr	99
	Streszczenie	103
	Seznam použitých zdrojů a literatury	105
	Anotace	110

Úvod

Cílem mé diplomové práce je komentovaný překlad hraného filmu s válečnou tematikou a to konkrétně polského filmu *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*, představení problematiky audiovizuálního překladu a následné sestavení glosáře profesionalismů a slangu užitých ve filmu (užitých v angličtině nebo polštině) a nalezení příslušných českých ekvivalentů nebo přinejmenším slov co nejpodobnějšího významu.

Nejprve představím obecná pravidla pro překlad, dále se zaměřím na audiovizuální překlad a jeho podskupiny a důkladněji prozkoumám problémy a pravidla překladu titulků. K pochopení problematiky využiji mimo jiné knihy *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi* (1986) profesora Edvarda Lotka, *Tłumaczenie filmów* (2007) překladatele Arkadiusze Belczyka, *Przekład audiowizualny* profesorky Teresy Tomaszkiwicz (2006), *Překlad a překládání* (2010) překladatelky Dagmar Knittlové nebo knihu *Titulkujeme profesionálně* (2011) překladatele Miroslava Pošty.

Samotný film, *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* jsem si vybrala z důvodu pro mě zajímavého tématu, které vypráví skutečné příběhy polských pilotů v RAF za druhé světové války a to konkrétně v Bitvě o Británii v září 1940. Dalším důvodem mého výběru byla kvalita vytvořených bojových scén a divácky atraktivní herecké obsazení – v hlavních rolích se představí známí polští herci v čele s Maciejem Zakościelným (poručík Jan „Donald“ Zumbach), Piotrem Adamczykem (kapitán Witold Urbanowicz) a Antoni Królikowským (poručík Witold „Tolo“ Łokuciewski). *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* je filmem z roku 2018 natočeným v koprodukcí Velké Británie a Polska chorvatským režisérem Denisem Delićem na základě knihy polského spisovatele Arkady Fiedlera – *Dywizjon 303. Knize a rozdílům mezi knižní předlohou a filmem se budu podrobněji věnovat v samostatné kapitole. Samotný film nebyl zařazen do české distribuce, tudíž nemá oficiální český název ani titulky, což byla jedna z podmínek výběru filmu jako materiálu pro mou diplomovou práci.*

K zasazení snímku do kontextu filmů se stejnou nebo podobnou tematikou představím krátce britský film *Hurricane* (polsky *303. Bitwa o Anglię, česky Hurikán*¹), režiséra David Blaira ze stejného roku, který sleduje osudy stejné skupiny polských pilotů, byť je vykresluje jinak. Do hlavních rolí byli obsazeni irský herec Iwan Rheon (poručík Jan „Donald“ Zumbach), Marcin Dorociński (kapitán Witold Urbanowicz) nebo Kryštof Hádek (seržant Josef František). Vzhledem k neobvyklému faktu, že premiéry filmů se odehrály v rozmezí několika týdnů a filmy se navíc zabývají stejným tématem a stejnou polskou leteckou perutí, jsem se rozhodla shrnout přijetí obou filmů veřejností i kritikou. Tyto dva filmy doplním krátkým představením českého filmu *Tmavomodrý svět* režiséra Jana Svěráka, který měl premiéru v roce 2001. Válečné romantické drama sleduje osudy zahraniční letecké perutě v RAF za druhé světové války a to konkrétně té české. Na rozdíl od filmu *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* je *Tmavomodrý svět* čistou fikcí pouze inspirovanou osudy československých pilotů v Anglii a poté v komunistickém Československu, ale vzhledem k tématu a slovní zásobě je film k doplnění mých překladů velmi vhodný.

Jak jsem naznačila výše, podrobněji se budu zabývat také specifickou slovní zásobou, tzn. profesionalismy a slangem použitými ve filmu. K anglickému nebo polskému originálu přidám český ekvivalent, popř. nabídnu možnosti českého překladu. Do této kapitoly specifické slovní zásoby jsem zařadila odborné názvy spojené s letectvím, dále hodnosti pilotů, které se často v jednotlivých zemích lišily, nebo již zmíněný slang. Pro pomoc při překladu použiji mimo jiné knihy Jana Michla – *Cizinci v RAF. Stíhači z okupované Evropy v bitvě o Británii* a knihu Chaze Bowyera – *Dějiny RAF*. K vytvoření komplexnějšího pohledu na problematiku překladu terminologie využiji také terminologii z již zmíněného filmu *Tmavomodrý svět*.

Důležitou součástí diplomové práce se stal samotný překlad titulků, které přiložím v poslední kapitole práce. Jedná se o vícejazyčný překlad. Vzhledem k umístění děje do Británie je část mnou překládaného filmu *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* uvedena v anglickém jazyce (ta je přeložena originálními polskými titulky) a část filmu je v polském jazyce (tu přeložím

¹ *Hurikán (Hurricane)* [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: <https://voyo.nova.cz/filmy/4130-hurikan>.

z odposlechu), jedná se o části, kdy polští piloti mluví mezi sebou. Ve filmu se dále objevuje němčina a francouzština, oba jazyky jsou přeloženy taktéž polskými titulky.

Část filmu bude tedy přeložena bezprostředně z originálního jazyka do cílového jazyka a část filmu bude přeložena přes třetí jazyk, polštinu. Tyto a další specifika a problémy překladu, jako například špatná srozumitelnost dialogů z důvodu například okolního boje, zápis nápisů a písní, chybějící předloha (například scénář), kterou překladatelé oficiálních filmových titulků v nejlepším případě dostávají, vysvětlení metafor, návrh překladu zkomolených slov atd. rozeberu v samostatné kapitole. K problematickým pasážím překladu titulků dodám komentáře a poznámky, kterými mimo jiné vysvětlím rozhodnutí pro použití konkrétní formy titulků u konkrétních scén a dialogů.

1 Teorie audiovizuálního překladu

Ve své diplomové práci se zabývám audiovizuálním překladem, tedy specifickou kategorií překladu. Před konkrétním zaměřením se na audiovizuální překlad bych chtěla krátce představit a shrnout, co je překlad obecně, jaký je jeho cíl, jaká jsou obecná pravidla a doporučení při překládání a jaké vlastnosti a dovednosti by měl dobrý překladatel mít.

1.1 Obecná charakteristika překladu

Slovy profesora Edvarda Lotka, překlad je náhrada jednoho znakového útvaru jiným znakovým útvarem funkčně ekvivalentním.² Překlad je definován také jako „charakteristický případ komunikace, jehož pragmatika spočívá v tom, že dochází ke změně příjemce na cílové straně a přitom adekvátní překlad předpokládá zachování pragmatiky textu“³. Pragmatický aspekt je založen na vztahu mezi „jazykovým významem a účastníky komunikativního aktu“⁴. Cílem překladu je přenos významu⁵, jak ve své knize *Przekład audiowizualny* popisuje profesorka Teresa Tomaszkiwicz, a vnímání překladu v cílovém jazyce jako originální umělecké dílo⁶. Překladatel do překladu vnáší také „vlastní názory, postoje a vědomosti, takže překlad do jisté míry odráží překladatelův duševní a kulturní rozhled“⁷ a zároveň je text znovu a znovu individuálně interpretován každým odběratelem⁸. Překladatel také musí dbát na stylovou adekvátnost překládaného textu.

Základním principem překladu je funkční princip, tzn. důležité je, aby vybrané jazykové prostředky plnily stejnou významovou, věcnou i pragmatickou a konotační funkci jako prostředky ve výchozím textu.⁹ Translatoložka a překladatelka Dagmar Knittlová podotýká, že do 80. let minulého století bylo na překlad nahlíženo primárně jako na kódovací proces a až poté se pohled na překlad jako na především komunikativní otázku s důrazem na funkci cílového díla změnil.¹⁰ Mezi tři základní

² LOTKO, Edvard; KOMÁREK, Miroslav, *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi*. Ostrava, 1986, s. 7.

³ KNITTLOVÁ, Dagmar a kol., *Překlad a překládání*, Olomouc, 2010, s. 10.

⁴ Ibidem, s. 8.

⁵ TOMASZKIEWICZ, Teresa, *Przekład audiowizualny*, Warszawa, 2006, s. 9.

⁶ KNITTLOVÁ, Dagmar a kol., op. cit., s. 14.

⁷ Ibidem, s. 30.

⁸ Ibidem, s. 30.

⁹ Ibidem, s. 7.

¹⁰ Ibidem, s. 14.

podmínky překladu patří přirozenost, významová totožnost cílového textu s výchozím textem a zachování dynamiky výchozího textu.¹¹

Co se týká dělení překladu, Tomaszkiwicz překlady na základě bádání lingvisty Romana Jakobsona, rozděluje do tří kategorií: mezijazykový překlad (interpretace znaků jednoho jazyka znaky jiného jazyka), vnitrojazykový překlad (interpretace jazykových znaků jinými jazykovými znaky) a intersemiotický překlad (interpretace jazykových znaků pomocí nejazykových znakových systémů).¹² Do intersemiotické kategorie patří právě audiovizuální neboli filmový překlad. Ten tvoří specifickou kategorii spojující prvky mezijazykového a intersemiotického překladu,¹³ ve kterém se překladatel musí kromě písemné i ústní jazykové vrstvy, obrazu (pohyblivého i nepohyblivého) a zvuku, potýkat také s technickými omezeními (ty nastiňuji dále v této kapitole). Všechny tyto prvky musí adekvátně zpracovat, aby vyjádřil smysl daného sdělení.¹⁴ Knittlová ve své knize *Překlad a překládání* zmiňuje další možnost dělení překladů, a to na překlady „orientované na formu (form-based, např. interlineární překlad a doslovný překlad) a překlady orientované na význam“ (meaning based, např. volný nebo komunikativní překlad).¹⁵

1.2 Audiovizuální překlad

Samotný audiovizuální překlad je specifický tím, že smysl překladu je složen nejen z jazykové vrstvy, ale také z vizuální vrstvy a následným vztahem mezi těmito prvky,¹⁶ jak jsem uvedla výše. Překladatel se také musí potýkat s více omezeními, jako jsou např. časové omezení, délka textu (tedy prostorové omezení), tzv. „změna média“ (převod mluveného projevu na psaný text)¹⁷ a také fakt, že divák, který zná původní jazyk, může titulky a originál srovnávat. To ale reálně nemá na práci překladatele dopad. Překlady filmů začaly existovat s nástupem zvukového filmu, tedy počátkem 30. let minulého století. Před technikou překladu originální filmové verze filmaři zkoušeli najít jiná východiska řešení problému zvukového filmu, který bez překladu

¹¹ KNITTLOVÁ, Dagmar a kol., op. cit., s. 14.

¹² TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 65.

¹³ Ibidem, s. 100.

¹⁴ Ibidem, s. 102.

¹⁵ KNITTLOVÁ, Dagmar a kol., op. cit., s. 16–17.

¹⁶ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 211.

¹⁷ POŠTA, Miroslav, *Titulkujeme profesionálně*, Praha, 2011, s. 20–21.

ztrácel pro zahraničního diváka hodnotu, jako například natáčení několika jazykových verzí jednoho filmu.¹⁸

1.2.1 Dělení audiovizuálního překladu

Při překladu titulků jsem mimo jiné postupovala podle zásad překladu filmů vytyčených překladatelem Arkadiuszem Belczykem v knize *Thumaczenie filmów*.¹⁹ Způsoby překladu filmů dělí Belczyk na tři základní, kterými jsou: dabing („zastoupení původních dialogů dialogy nahranými v cílovém jazyce“)²⁰, titulky („jejichž výhodou je zachování filmového díla v původní podobě“)²¹ a voiceover. Ten je typický pro dokumenty,²² v Polsku je zastoupen tzv. lektorem, tedy člověkem, který předčítá dialogy všech postav, podle Belczyka se jedná o nejméně rozšířený typ překladu filmů, ačkoli je v Polsku stále běžný. V České republice je naopak nejrozšířenější metodou dabing. Belczykův výčet doplňuje překladatel Miroslav Pošta o simultánní tlumočení.

Pro pochopení audiovizuálního překladu je také velmi přínosná již zmíněná kniha profesorky Teresy Tomasziewicz *Przekład audiowizualny*. Tomasziewicz nejdříve upozorňuje na rozdíly mezi jazykovým systémem a tím vizuálním. Zde rozlišuje znaky jazykové a znaky vizuální, tedy obrazy, které dále dělí na jednoznačné a mnohoznačné a také na obrazy imitující model (sem patří např. diagramy, kresby nebo piktogramy) a obrazy vznikající na principu nahrání. Do kategorie mnohoznačných obrazů vznikajících z druhého výše zmíněného principu patří právě filmy nebo fotografie.²³ Tuto skupinu můžeme rozdělit na nepohyblivé obrazy (fotografie) a pohyblivé obrazy (filmy), které „pomocí různých nahrávacích technik reprodukují, reprezentují realitu.“²⁴ Díky tomu je divák přestává vnímat jako obrazy a začíná je vnímat jako součást reality.²⁵

Zaměříme se nyní pouze na kategorii filmového obrazu, který výrazně ovlivňuje audiovizuální překlad. Tomasziewicz definuje filmový obraz jako „sérii fotografií

¹⁸ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 104.

¹⁹ BELCZYK, Arkadiusz, *Thumaczenie filmów*, Opole, 2007.

²⁰ Ibidem, s. 7.

²¹ Ibidem, s. 8.

²² POŠTA, Miroslav, op. cit., s. 31.

²³ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 27, 34.

²⁴ Ibidem, s. 35, 39.

²⁵ Ibidem, s. 40.

promítajících se v určitém pořadí, které se od ostatních obrazů odlišují pohybem”²⁶. Samotný film je definován jako „technický prostředek, který slouží ke komunikaci a zároveň pevně uzavřený celek, který lze opakovat“²⁷ a jako spojení vizuálních a akustických prvků, ze kterých divák získává informace, které podporují výše zmíněnou iluzi reality.²⁸

Techniky audiovizuálního překladu dělí Tomaszkiwicz následovně: psané techniky (zde zařazuje filmové a televizní titulky) a „mluvené“ techniky (dabing a voiceover).²⁹ Zdůrazňuje, že v současnosti technika titulků z důvodů svých levnějších nákladů převládá v menších zemích, zatímco dabing dominuje ve větších státech. Obecně je rozšířen především u masového publika, zatímco u artového publika převládají titulky.³⁰ Krátce bych chtěla shrnout typické znaky jednotlivých technik audiovizuálního překladu k vytvoření celistvého obrazu jejich odlišností. První technikou je dabing, tedy „nahrazení mluveného textu daného filmu zvukovým snímkem v jiné řeči“³¹. Podle Tomaszkiwicz jsou při tvorbě dabingu nejdůležitější dva prvky: délka otevírání a zavírání úst postav a tvar rtů při mluvení.³² Tyto prvky a další jako je čas výpovědi, hlásky, mimika a gesta herců musí překladatel synchronizovat a vytvořit z nich jednotný a přesvědčivý celek.³³

Další technikou jsou titulky, tedy „dodatečná slova ve spodní části filmového nebo televizního obrazu vysvětlující, co je řečeno“³⁴. Technická omezení titulků přiblížím dále v této kapitole. Tomaszkiwicz dodává, že hlavním problémem titulků je fakt, že „divák čte pomaleji, než vnímá zvuk“ a nutnost převedení „mluveného slova do psané formy“³⁵. To spolu s dalšími omezeními vede ke zkrácení titulků, vypuštění části výpovědi, cenzurování vulgarismů, nutnosti smazání nadbytečných, opakujících se slov, definic, synonym atd. Všechny tyto zákroky se odvíjejí od druhu filmu a

²⁶ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 55.

²⁷ Ibidem, s. 56.

²⁸ Ibidem, s. 57.

²⁹ Ibidem, s. 101.

³⁰ Ibidem, s. 105.

³¹ *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Ústav pro jazyk český, v. v. i, 2011 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=dabing&hsubstr=no>.

³² TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 107.

³³ Ibidem, s. 107–112.

³⁴ *Cambridge Dictionary* [online]. Cambridge University Press, 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/subtitle>.

³⁵ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 113.

rychlosti výpovědi.³⁶ Co titulkům naopak pomáhá, je samotný obraz. Díky němu může mnohdy překladatel vypustit některá slova z výše zmíněné kategorie a zároveň neochudit diváka a plnohodnotnou výpověď, protože ta je podtržena mimikou či gesty na obrazovce.³⁷

Poslední z nejdůležitějších technik audiovizuálního překladu je voiceover. Spočívá ve hlasu lektora, který je „pokládán“ na ztišené originální hlasy s lehkým „zpožděním“, proto s hlasem lektora zároveň slyšíme originální hlasy v pozadí. Podle Tomaszkiwicz se jedná o techniku používanou především ve střední a východní Evropě, a to především v televizi v dokumentech, vzdělávacích pořadech atd. Kromě toho, že tato metoda může rušit diváka větším množstvím hlasů, Tomaszkiwicz upozorňuje na fakt, že ať už se jedná o monology nebo dialogy, hlas lektora je pouze jeden, což může vést ke zmatení diváka.³⁸ Nespornou výhodou je této techniky je její řádově nižší nákladnost ve srovnání s dabingem.

K základním technikám zmiňme jejich „podkapitoly.“ Překlad titulků dělíme na vícejazyčný překlad (např. teletext, kde si divák sám může navolit preferovaný jazyk), nadpisy (např. u oper) a titulky pro neslyšící. Voiceover můžeme rozdělit na vyprávění, komentář (včetně specifického komentáře pro nevidomé) nebo simultánní překlad. Poslední zmíněná technika je užívána především při živém vysílání.³⁹ Nyní se podrobněji zaměřím na techniku mého překladu – titulky.

³⁶ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 115.

³⁷ Ibidem, s. 113, s. 116.

³⁸ Ibidem, s. 113, s. 116–118.

³⁹ Ibidem, s. 113, s. 120–122.

1.3 Titulky

Jak jsem uvedla výše, titulky tvoří jednu z podkapitol audiovizuálního překladu, spolu s dabingem druhou nejrozšířenější. V jedné z prvních kapitol knihy *Tłumaczenie filmów* Belczyk uvádí vlastnosti dobrých titulků, kterými by měly být: srozumitelnost pro cílové publikum, čitelnost (rozložení řádků v obraze – maximálně dva řádky nad sebou v co nejkratší formě, překladatel musí adekvátně rozdělit titulky na jednotlivé řádky a vhodně je umístit do filmu. Je také nanejvýš vhodné vypustit tzv. „vatová slova“, která pouze zabírají tak důležité místo na obrazovce.). Dalšími vlastnostmi jsou: dostupnost (forma titulků, horní řádek by měl být vždy kratší než dolní), diskrétnost (titulky by neměly diváka rušit, překážet v obraze) a přirozenost („tedy autentizace překladu jako zápisu možné reálné konverzace“⁴⁰), a výběr odpovídající formy jazyka a slov, např. neuzívání archaických a knižních slov.⁴¹ Důležité je, aby jazyk odpovídal kontextu a především postavě, která mluví. Například skupina pilotů, kamarádů, mezi sebou nebude mluvit spisovně, ale hovorově, naopak jejich rozhovor s vyšším velitelem bude veden ve spisovném jazyce).

Podívejte se také na vlastnosti, které by měl dobrý titulkař mít. Překladatel, tlumočník a korektor Miroslav Pošta je uvádí ve své knize *Titulkujeme profesionálně*.⁴² Mezi ně patří „umění zkratky“, tedy říci co nejvíce v co neméně slovech a příliš dlouhé věty tak zkrátit, schopnost přizpůsobit jazykový styl dané postavě a přiblížit se jím divákovi, dále schopnost text adekvátně přeložit⁴³ a strukturovat ho,⁴⁴ tzn. upravit ho podle již výše zmíněných pravidel pro tvorbu titulků. Základ všeho tvoří více než dobrá znalost výchozího i cílového jazyka. Jako postup při tvorbě titulků Pošta uvádí následující: vlastní překlad, segmentování, tedy rozdělení překladu na jednotlivé celky, časování, úprava (harmonie mezi počtem znaků a časováním) a finální celková kontrola titulků.⁴⁵ Pošta dodává, že tvorbu titulků v dnešní době výrazně usnadňují i titulkovací programy, které zjednodušují například časování titulků.⁴⁶

⁴⁰ BELCZYK, Arkadiusz, op. cit., s. 11.

⁴¹ Ibidem, s. 10.

⁴² POŠTA, Miroslav, op. cit.

⁴³ Ibidem, s. 11–12.

⁴⁴ Ibidem, s. 35.

⁴⁵ Ibidem, s. 69.

⁴⁶ POŠTA, Miroslav, op. cit., s. 61.

1.3.1 Specifika překladu titulků

Každá kategorie překladu má svá specifika a jinak tomu není ani u filmových titulků. Níže krátce představím hlavní specifika tohoto typu překladu. Překladatel Pošta zdůrazňuje fakt, že „titulky především nejsou kompletní překlad originálu nasekaný na malé kousky“⁴⁷. Překladatel musí rozlišovat monology/dialogy (v případě filmového překladu je překladatel konfrontován především s dialogy),⁴⁸ které vedou postavy, dále výpovědi mimo záběr (nevidíme mluvčího, může se jednat například o vypravěče, další zvuky jako jsou písně, rádio, šum v pozadí nebo tzv. dodatkový text, tedy text, které divák vidí ve filmu (transparenty, nápisy na budovách nebo pouze informace, na jakém místě nebo v jakém roce se daná scéna odehrává atd.). Všechny tyto druhy výpovědí musí adekvátně rozlišovat například užitím kurzívy.⁴⁹ Belczyk u specifík také poukazuje na těsné spojení filmu a literatury, které nemusí být na první pohled zřejmé.⁵⁰ Film je buď vystaven na scénáři a může rovněž vycházet z literárního díla, jako v případě filmu *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*.

Nemalým problémem v překladu titulků je vykání a tykání, překladatel tedy musí dávat pozor na vztahy mezi postavami.⁵¹ V mém překladu v případě polštiny problém nebyl, polština, stejně jako čeština, rozlišuje vykání a tykání. Pozor jsem si ale musela dávat při překladu z němčiny a především angličtiny. Pošta dále rozebírá pravidla titulků pro neslyšící a nevhodnost překladu titulků do nemateřského jazyka a překladu přes třetí jazyk. S tím jsem se částečně musela potýkat ve svém překladu, při rozhovorech v němčině a angličtině, které byly přeloženy originálními polskými titulky.

1.3.2 Technická pravidla titulků

Důležitá jsou také technická pravidla titulků. Mezi hlavní pravidla patří následující: horní řádek dvouřádkových titulků musí být kratší než dolní (toto pravidlo považuje za důležité Belczyk, naopak Pošta ho nepovažuje za výslovně důležité, spíše se podle něj jedná o jasnou volbu při více možnostech a připomíná, že bychom „neměli

⁴⁷ Ibidem, 2011, s. 34.

⁴⁸ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 145.

⁴⁹ POŠTA, Miroslav, op. cit., s. 78–80.

⁵⁰ BELCZYK, Arkadiusz, op. cit., s. 6.

⁵¹ POŠTA, Miroslav, op. cit., s. 81.

oddělovat slova, která k sobě patří, ale věty rozdělovat tak, aby dávaly smysl gramaticky⁵²). V řádku nesmí být více než 36 – 38 znaků (podle Pošty je nejčastější počet znaků mezi 37 – 42 znaky),⁵³ jeden titulek nemůže být zobrazen méně než jednu vteřinu (Pošta dodává, že optimální rychlost znaků za sekundu je různorodá, není však nižší než 12 znaků za vteřinu),⁵⁴ v jednom záběru nesmí být více než dva řádky titulků nad sebou, výpověď dvou postav nemůže být na jednom řádku, titulky by měly být uprostřed spodní části obrazovky, barva písma by měla být vybrána podle pozadí atd. U všech těchto pravidel jsou však možné výjimky, které Belczyk ve své knize také zmiňuje.⁵⁵ Pošta pravidla doplňuje poznámkou a důležitosti stříhu a minimální mezeře mezi titulky. Poznává, že by „titulek ideálně neměl být zobrazen přes stříh... jinak má divák tendenci začít ho číst v okamžiku stříhu znovu“⁵⁶. K mezeře mezi jednotlivými titulky dodává, že by měla být dlouhá pár zlomků sekundy.⁵⁷

U těchto pravidel Pošta však podtrhává fakt, že na ně mají konečný vliv zadavatelé a že se nejedná o pevně daná pravidla, která jsou vždy striktně uváděna v praxi.⁵⁸ Důležité je nezapomenout, že tato výše zmíněná pravidla se mohou lehce lišit při tvoření titulků pro formát DVD nebo pro kinový formát a zvláště pro titulky, které se tzv. nečasují. Ty jsou sice méně časté, ale stále je někteří zadavatelé využívají především na festivalech. Překladač titulky tedy nečasuje, ale sám je „překlikává“ během projekce.⁵⁹ Výše zmíněný problém počtu znaků rozebírá i Tomaszkiwicz, která dodává, že rychlost čtení je u průměrného diváka 150 až 180 slov za minutu⁶⁰ a také, že titulek by neměl být na obrazovce déle než šest sekund a méně než 1,5 sekundy. Porušením těchto pravidel by divák titulek buď četl znovu, nebo by ho vůbec nemusel zaregistrovat. Jako poslední pravidlo uvádí, že se titulek musí objevit velmi lehce před začátkem konverzace a nemůže zůstat na obrazovce po změně scény⁶¹ (čímž potvrzuje tezi Pošty).

⁵² POŠTA, Miroslav, op. cit., s. 53.

⁵³ Ibidem, s. 37.

⁵⁴ Ibidem, s. 38.

⁵⁵ BELCZYK, Arkadiusz, op. cit., s. 12–15.

⁵⁶ POŠTA, Miroslav, op. cit., s. 43.

⁵⁷ Ibidem, s. 43.

⁵⁸ Ibidem, s. 46.

⁵⁹ Ibidem, s. 48.

⁶⁰ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 113.

⁶¹ Ibidem, s. 114.

Jak popisuje Belczyk ve druhé kapitole své knihy, titulky tvoří zkrácenou verzi dialogů a vždy „podléhají menší či větší modifikaci významu původní výpovědi“⁶². Upozorňuje, že titulky mohou být kráceny také vzhledem ke kontextu scén a toho, co divák vidí na plátně. V mém případě překladu by se jednalo například o bojové scény. Dále dochází k vynechávání buď opakujících se nebo „vatových“ slov, jak jsem uvedla výše. Jako příklady uvedu Belczykův příklad z překladu angličtina – polština:

I wish I could be like that. I could do those kind of things. → Też bym chciał robić takie rzeczy.

Vynecháváme také informace z pozadí, např. z rádia nebo televize, pokud nejsou výrazně spojeny s kontextem nebo kontext neovlivňují. V mém případě jsem například informace z leteckého rádia, které dostávali piloti při bojových akcích, nechala i v překladu, protože tvoří důležitou součást děje. V případě potřeby vynecháváme nebo měníme gramatické konstrukce, vedlejší věty apod., např.:

Do you think Peter knows? → Peter wie?⁶³

Naopak existují i dialogy, které „můžeme zkrátit vzhledem ke kontextu“⁶⁴.
Příklad z filmu *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa*:

Nouzově přistávám na letišti! Nouzově přistávám! (němčina) → Nouzově přistávám (opakování slov je zbytečné, stejně jako informace o letišti, což divák vidí ve scéně).

1.3.3 Obsah a forma titulků

Co se týká obsahu titulků a jejich formy, existuje několik stylistických prvků, na které je potřeba si dát při překladu titulků pozor. Jedním z nich je pomlčka, kterou využíváme k rozlišení mluvčích ve dvojřádkovém textu. Pokud jeden řádek textu je výpovědí jednoho člověka a druhý výpovědí druhého člověka, před věty dáváme pomlčku, abychom tyto dva mluvčí rozlišili. Pomlčku (–) však místo její klasické verze používáme ve formě krátkého spojovníku (-), což v titulcích ušetří potřebné místo.⁶⁵ Dále využíváme tři tečky a to v případě, že se jedná o „zaznačení neúplné výpovědi,

⁶² BELCZYK, Arkadiusz, op. cit., s. 19.

⁶³ Ibidem, s. 20.

⁶⁴ Ibidem, s. 27.

⁶⁵ BELCZYK, Arkadiusz, op. cit., s. 61.

kteřá na počátku chybí, konce výpovědi nebo v případě, že výpověď pokračuje na dalším dvojřádku titulků“⁶⁶. Jako příklad dvou výše uvedených jevů uvádím příklad z mého překladu:

-Myslíte, že...

-Ale, pracujeme na tom. Bude v pořádku.

Z příkladu je patrné, že jde o rozhovor dvou osob, z nichž první osoba větu nedokončila.

1.3.4 Pravopisná pravidla titulků

Z pravopisných prvků zmiňme např. uvozovky, které jsou používány v případě citátů, cizích slov, vlastních názvů, ale také mohou vyjadřovat ironii, vlastní názor nebo důraz.⁶⁷ Při psaní číslic je využíváno následující pravidlo – při psaní číslic 0–9 používáme psaný zápis, při psaní číslic vyšších používáme číselný zápis. Zápis času a data záleží na pravidlech daného cílového jazyka. Důležitá je také kurzíva. Použití kurzívy, je vždy buď dáno zadavatelem, nebo platí pravidlo, že kurzívu překladatel užívá při voiceoveru, zde ve významu replik postav, které jsou mimo záběr, replik z rádia,⁶⁸ a obecně „když k nám mluva prochází prostřednictvím dalšího média“⁶⁹. Jako příklad uvedu v mých titulcích hlášení palubního rádia nebo Churchillův projev na začátku filmu. S kurzívou se úzce váže změna typu písma, která může být využita například při textech písní, citátů⁷⁰ nebo může plnit funkci zdůraznění.⁷¹ Nabízí se zde zejména použití verzálek.

1.3.5 Zkratky a redundance

Pokud se zaměříme na zkratky, které jsou všeobecně známé (např. *FBI*) můžeme použít bez dodatkového vysvětlení, naopak zkratky, které jsou méně rozšířené nebo ty, které potřebují rozvinout, překladatel musí napsat v plné verzi. Belczyk jako příklady uvádí: jména měst – Los Angeles, Atlantic City; zkratky

⁶⁶ Ibidem, s. 63.

⁶⁷ KNITTLOVÁ, Dagmar a kol., op. cit., s. 35.

⁶⁸ POŠTA, Miroslav, op. cit., s. 95.

⁶⁹ BELCZYK, Arkadiusz, op. cit., s. 76.

⁷⁰ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 114.

⁷¹ KNITTLOVÁ, Dagmar a kol., op. cit., s. 35.

institucí – NYPD (správný zápis je NYDP – policie).⁷² V mém případě jsem se rozhodla zkratku RAF vzhledem k její rozšířenosti nepřekládat.

K jazykovým operacím, se kterými se překladatel musí při překladu nejen audiovizuálního textu potýkat, patří také redundance, tedy přemíra informací. Ta může přinášet problémy při překladu audiovizuálního textu, a to v případě, pokud překladatel musí danou redundanci přizpůsobit technickým požadavkům titulků. Na druhé straně se redundance může stát pomůckou pro diváka, prostřednictvím doplnění, popř. zopakování informací.⁷³ Redundancí mohou být sekvence otevírající nebo ukončující konverzaci, rozloučení nebo poděkování, zdvořiliny, váhání nebo opakování slov. Níže uvádím příklad z filmu *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*: Skupina pilotů se zdraví, několikrát se opakují slova „cześć“ a „serwus“, místo několikanásobného opakování jsem ve scéně použila pouze jedno slovo „nazdar“. Jedná se o text, který překladatel, v případě, že si je jist, že divák dané situaci porozumí, může v titulcích vynechat. Divákům v porozumění pomůže obraz předchozí scény filmu, které doplní kontext scény nebo mimika a gesta herců.⁷⁴

Dále Tomaszkiwicz zmiňuje jména a tituly postav, které jsou důležité pro identifikaci postav, ale při dalším opakování ve filmu jsou již redundantní.⁷⁵ Naopak jsou klíčové ve scéně, kde je více osob a pomáhají rozlišit divákovi konverzaci, v takovém případě je překladatel nemůže vypustit.⁷⁶ S redundancí a jejím následným zkracováním, pokud má divák dostatek informací, se také váže redukce. Jedná se o méně důležité informace, které překladatel jednoduše vymaže nebo je zkrátí, jako jsou citáty, část příslovcí, hlavní věty v případě, že smysl nesou věty vedlejší jako v následujícím příkladu:⁷⁷

Nevěřím, že by se odvážil vystoupit. → Neodváží se vystoupit.⁷⁸

⁷² BELCZYK, Arkadiusz, op. cit., s. 106.

⁷³ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 113, s. 120–127.

⁷⁴ Ibidem, s. 113, s. 141.

⁷⁵ Ibidem, s. 141.

⁷⁶ Ibidem, s. 142.

⁷⁷ Ibidem, s. 146–147.

⁷⁸ Ibidem, s. 147.

1.3.6 Překlad vulgarizmů a vtipů

Zajímavým prvkem je překlad vulgarizmů a humoru. V případě, že je text plný vulgarizmů, „v překladu je v pořádku je použít pouze příležitostně“⁷⁹, důležité je také vybrat vulgarismus, který se shoduje s mluvou postavy. Tomasziewicz upozorňuje, že by překladatel při překladu vulgarizmů v podobě titulků měl být opatrný, protože se jedná o překlad z mluveného jazyka do psaného jazyka, ve kterém nejsou všechny vulgarismy akceptovatelné.⁸⁰ To vede např. k výše zmíněnému používání eufemismů. Jiným řešením může být použití ekvivalentů, velmi výjimečně i neologizmů (v případě neexistence ekvivalentu) nebo změna stupně vulgarity, popř. jazykového registru – „stylem vyjádření přizpůsobenému dané situaci“⁸¹. V případě opakování vulgarizmů, které obecně nejsou nositeli informací, je může překladatel vypustit. Nesmí ale zapomenout, že vulgarismus (spolu s gesty a mimikou) vyjadřuje emoce postav.⁸² Pošta dodává, že by překlad vulgarismu „měl mít stejný účinek jako originál a odpovídat cílové skupině diváků“⁸³.

Na to stejné je potřeba myslet při překladu vtipů a slovních hříček. Tomasziewicz problematice komizmu věnuje ve své knize *Przekład audiowizualny* celou podkapitulu. Podtrhuje, že se jedná o „proces realizovaný v konkrétních situacích“⁸⁴. Překladatel má v závislosti na konkrétní situaci několik možností, jak se s komizmem ve filmu vypořádat. V některých případech, při nemožnosti doslovného překladu, je potřeba danou hlášku/vtip přiblížit divákovi a překladatel musí využít vlastní kreativitu nebo přirovnání z daného cílového jazyka. Uvedu anglicko-polský příklad Belczyka:

I found a cheese. Awful stuff. → Znałazłam ser. Podlaski.⁸⁵

V českém překladu bychom mohli k vyjádření „Awful stuff/Podlaski“ užít například „romadúr“ z důvodu jeho vůně. Překladatel dále může využít možnost

⁷⁹ BELCZYK, Arkadiusz, op. cit., s. 109.

⁸⁰ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 193.

⁸¹ Ibidem, s. 194–195.

⁸² Ibidem, s. 199.

⁸³ POŠTA, Miroslav, op. cit., s. 91.

⁸⁴ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 182.

⁸⁵ BELCZYK, Arkadiusz, *Thumaczenie filmów*, Opole, 2007, s. 114.

adaptace (přizpůsobení⁸⁶, odvolávající se na prvky cílové kultury⁸⁷) nebo kompenzace (náhrady)^{88, 89}.

1.3.7 Překlad titulů, nápisů, písní

Další problematickou kapitolou audiovizuálního překladu je překlad titulů. Titul filmu plní důležitou funkci, charakterizuje film a zároveň má za úkol zaujmout diváky. Belczyk zdůrazňuje, že původní titul filmu má za cíl zaujmout především diváky ve své zemi a překlad by měl tedy zohledňovat kulturní kontext. Existují ovšem i tituly, které zůstávají nepřeloženy, jako je to u filmu *Pretty Woman*, který navazuje na song Roye Orbisona. K chybám při překladu názvů filmů Belczyk uvádí například opětovné překládání již existujícího překladu a připomíná, že koncový vliv na překlad názvu filmu má distributor. Možnosti překladu názvu filmu *Dywizjon 303. Historia prawdziwa* a mou finální verzi překladu představuji na začátku kapitoly 6 Překlad titulků a jejich specifika, problémy překladu.

Prvek, na který si při překladu filmů také musíme dávat pozor, jsou nápisy ve filmu. Pošta upozorňuje na možnost kolize nápisu a dialogu/vlastního titulku. Tento problém řeší překladatel individuálně, buď vynecháním určité části textu, posunutím nápisu do jiné části obrazovky nebo úplným vynecháním překladu nápisu, v případě, že je originální text srozumitelný.⁹⁰ V mém případě jsou nápisy v polštině, jedná se především o názvy míst, které jsem přeložila a texty bych ve filmu reálně umístila do horního levého rohu (původní texty jsou v levém dolním rohu a ve většiny případů jsou zobrazeny paralelně s monology/dialogy postav, mohlo by tedy dojít k výše zmíněné kolizi s titulkem). Pošta také zmiňuje řešení problému např. písně nebo hymny v obraze. Ne všichni diváci musí nutně vědět, co daná, byť velmi známá, píseň znamená. Pošta doporučuje např. v případě státní hymny napsat do titulků informaci, že se jedná o státní hymnu (tohoto doporučení jsem využila ve svém překladu).

⁸⁶ *ABZ Slovník cizích slov* [online]. ABZ.cz, 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/adaptace>.

⁸⁷ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 213.

⁸⁸ *ABZ Slovník cizích slov* [online]. ABZ.cz, 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kompensace-kompensace-za>.

⁸⁹ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 185.

⁹⁰ POŠTA, Miroslav, op. cit., s. 78.

To stejné doporučuje v případě specifických gest nebo neslyšitelných slov (např. zaklení).⁹¹

1.3.8 Kulturní transfer

Další překážkou (nejen) při překladu titulků je kulturní transfer a intertextualita („přítomnost fragmentů textu v textu jiném“)⁹². U kulturního transferu se jedná o kulturní rozdíly, které nemají ekvivalent v cílovém jazyce/kultuře. Tomasziewicz představuje tři překladatelské strategie přístupu k vyřešení tohoto problému a jimi jsou: „hledání náhrady cizích prvků v cílové kultuře, neutralizace daných prvků nebo zachování těchto prvků, což vede k exotizaci textu“⁹³. Překladatel také může přiblížit význam daných prvků divákovi několika způsoby – bezprostředním transferem (zachováním prvků v původním znění), parafrázováním nebo rozvinutím definice (například ve formě komentáře u textu nebo vnesení zkratk do prvků srozumitelných divákovi) nebo ekvivalencí (tedy slovem se stejnou nebo odpovídající hodnotou).⁹⁴ Samotnou ekvivalenci dělí Tomasziewicz do dvou hlavních skupin a to na ekvivalenci ve výchozím jazyce (prvek nahrazuje podobným prvkem z výchozího jazyka) a ekvivalenci v cílovém jazyce (prvek nahrazujeme podobným prvkem z kultury cílového jazyka). V krajním případě může překladatel danou informaci vypustit.⁹⁵

⁹¹ Ibidem, s. 81.

⁹² TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 175.

⁹³ Ibidem, s. 152.

⁹⁴ *ABZ Slovník cizích slov* [online]. ABZ.cz, 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/ekvivalent>.

⁹⁵ TOMASZKIEWICZ, Teresa, op. cit., s. 155–165.

2 Film *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*

Film *Dywizjon 303. Historia prawdziwa* byl natočen v polsko-britské koprodukcii podle knihy Arkady Fiedlera *Dywizjon 303*, která sleduje příběhy pilotů této perute v RAF (Královském vojenském letectvu)⁹⁶ během druhé světové války, konkrétně během Bitvy o Británii v září 1940. Polští stíhači si v během září nárokovali 117 sestřelů⁹⁷ nepřátelských letadel, tedy nejvíce ze všech zahraničních perutí RAF, a byli zároveň jednou z nejúspěšnějších perutí (spolu s československou) RAF a nejpočetnější cizineckou legií v RAF.⁹⁸ Peruť je obecně definována jako základní jednotka RAF⁹⁹ a v případě stíhací perute je její součástí 12 letounů.¹⁰⁰ 303. stíhací peruť byla založena 15. července 1940, první bojový let měla až koncem srpna 1940.¹⁰¹

Scénáře filmu vypracovali Jacek Samojłowicz, Krzysztof Burdza a Tomasz Kępski. Režie je ujal chorvatský režisér Denis Delić, původem ze Záhřebu. Delić se narodil v roce 1966 a vystudoval režii na Lodžské filmové škole. Mezi jeho nejznámější režisérské počiny patří především seriál *Ja wam pokażę* (2006–2007).¹⁰² Do hlavních rolí byli obsazeni Maciej Zakościelny (jako poručík Jan „Donald“ Zumbach), Piotr Adamczyk (jako kapitán Witold Urbanowicz), Antoni Królikowski (jako poručík Witold „Tolo“ Łokuciewski), Andrew Woodwall (jako seržant Thomas Jones) nebo Cara Theobald (jako Victoria Brown).¹⁰³ Ve vedlejších rolích vidíme Jana Wieczorkovského (jako poručíka Ludwika Witolda Paszkiewiczze), Macieje Cymorka (jako seržanta Josefa Františka), Annu Prus (jako Jagodu Kochan) nebo Kirka Barkera v roli poručíka Athola Forbese, velitele 303. perute.¹⁰⁴ Film byl natočen s rozpočtem čtyři milióny dolarů¹⁰⁵ a je mimo jiné doplněn o dobové fotografie 303. stíhací perute a také o dobové záběry bojových letů a záběry bombardovaného Londýna. Jak uvádí

⁹⁶ BOWYER, Chaz – *Dějiny RAF*, Praha, 1995, úvod.

⁹⁷ MICHL, Jan, *Cizinci v RAF – Stíhači z okupované Evropy v bitvě o Británii*, Ares, Praha, 2006, ISBN: 80-86158-48-9, s. 10.

⁹⁸ Ibidem, s. 24.

⁹⁹ Ibidem, s. 20.

¹⁰⁰ Ibidem, s. 20.

¹⁰¹ Ibidem, s. 25.

¹⁰² *Denis Delić* [online]. Film Polski, 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://filmpolski.pl/fp/index.php?osoba=1121327>.

¹⁰³ DVD - *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*, Neshama Publishing Sp. z o. o., ISBN: 978-83-6616-825-1, s. 4.

¹⁰⁴ *Polski Instytut Sztuki Filmowej* [online]. PISF, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: https://pisf.pl/filmy/dywizjon-303_pl/#.

¹⁰⁵ BRETAN, Juliette. : *Hurricane & Dywizjon 303: Fact vs. Fiction* [online]. Culture.pl, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://culture.pl/en/article/hurricane-303-film-fact-vs-fiction>.

prezidentka nadace *Fundacja Pamięci Polskich Pilotów Walczących w Kraju i na Obczyźnie im. Dywizjonu 303* a ambasadorka filmu Angelika Jarosławska Sapieha, film je „prvním filmem po sedmdesáti osmi letech, který se zaměřuje výhradně na příběh polských pilotů bojujících v Bitvě o Británii.“¹⁰⁶

Distributor film charakterizuje následujícími slovy: „...film, který vznikl na základě kultovní knížky Arkady Fiedlera a za spolupráce a podpory rodiny spisovatele. Polští piloti, z počátku nedocenění a vysmívání, se stali legendou. V RAF vytváří elitní 303. peruť, které se žádná nevyrovná. V době, kdy každý den mohl být tím posledním, se nebáli provádět letecké operace za hranicemi šílenství. Nikdo nelétal jako oni. Jejich nadprůměrné schopnosti a neobvyklé vlastenectví mohou být pro další generace Poláků příkladem opravdového hrdinství. Film vypráví nejen o okázalých akcích, kterých se účastnili během bitvy o Británii, ale ukazuje také jejich osobní život. Koho milovali, koho ztratili a po kom se jim stýskalo.“¹⁰⁷ Hlavní propagační materiál filmu hlásá: „Je rok 1940. Polsko je pod německou a sovětskou okupací. Skupina polských pilotů udělá vše pro boj s nepřítelem vlasti. Přes Rumunsko a Francii se dostanou do Velké Británie, kde vytvoří 303. stíhací varšavskou peruť Tadeusza Kościuszki. Peruť, která změní vývoj války. Velitelem perute je Witold „Kobra“ Urbanowicz (Piotr Adamczyk) a jeho nejlepším studentem se stane Jan „Donald“ Zumbach (Maciej Zakościelny). Film *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* byl natočen podle kultovní knihy Arkady Fiedlera...“¹⁰⁸ Součástí propagačního materiálu je samozřejmě i trailer.¹⁰⁹

Ve filmu je také nutné upozornit na rozdíly mezi verzemi pro polskou a anglickou distribuci. Polská verze má 95 minut, anglická má 103 minut. Anglická verze se také liší pořadím scén a přidávanými scénami, například jsou přidány scény, kdy se polští piloti rozhodují opustit Polsko, dále scéna Zumbachova odletu z Polska nebo Urbanowiczova cesta z Polska přes Sovětský svaz až do Anglie. Některé scény jako např. projev Urbanowicze ke své peruti v Anglii jsou v anglické verzi předabované na

¹⁰⁶ *Bohaterowie żyją tak długo, jak długo jako naród o nich pamiętamy* [online]. VIP Magazyn [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: <https://magazynvip.pl/bohaterowie-zyja-tak-dlugo-jak-dlugo-jako-narod-o-nich-pamietamy/>.

¹⁰⁷ Překlad z oficiálního DVD – *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*, Neshama Publishing Sp. z o. o., ISBN: 978-83-6616-825-1, s. 4; vlastní volný překlad

¹⁰⁸ Ibidem, zadní strana; vlastní volný překlad

¹⁰⁹ *Dywizjon 303. Zwiastun* [online]. PISF, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=iJfKiGDyszs>.

angličtinu, zatímco v polském originále jsou polsky. Slovy koordinátora uvedení filmu na anglický trh, Sławomira Cioka, verze představená ve Velké Británii je více „mezinárodní a neovlivněná tlaky polské produkce“.¹¹⁰ Změnil se také název filmu, ten je v britské distribuci uváděn pouze jako *303 Squadron*.¹¹¹

Polská verze je momentálně (2021) dostupná na streamovací platformě Netflix v polském jazyce s polskými nebo anglickými titulky.¹¹² Na základě filmu byly vytvořeny také oficiální vzdělávací materiály pro školy.¹¹³ K filmu vznikla také oficiální píseň od zpěvačky Edyty Górniak s názvem *Tylko Ty*.¹¹⁴ Rok 2018 se nesl ve znamení 303. stíhací perutě, kromě níže zmíněné premiéry dalšího filmu *303. Bitwa o Anglię* bylo v dubnu 2018 otevřeno také soukromé Muzeum 303 im. Ppłk. pil. Jana Zumbacha v Napoleonu v Polsku, které je zaměřené na polské piloty bojující v RAF a návštěvníci v něm mohou vidět mimo jiné původní výstroj a medaile Jana Zumbacha.¹¹⁵

2.1 Přijetí filmu *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* veřejností a médií

Oba filmy – *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* a *303. Bitwa o Anglię* se sice zaměřují na stejnou skupinu polských pilotů, liší se ale nejen pojetím příběhu, ale také pohledy, které nám přinášejí. Na příběh polských pilotů se tak díváme očima dvou národů – britského a polského. Z tohoto důvodu a také z důvodu neobvyklého faktu, že filmy měly premiéry krátce po sobě, bych chtěla představit přijetí filmů odbornou i laickou veřejností. Tento důvod může být vysvětlen dvěma významnými výročími

¹¹⁰ "Dywizjon 303. Historia prawdziwa" trafi na ekrany brytyjskich kin [online]. kultura.onet.pl, 2018 [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: <https://kultura.onet.pl/film/wiadomosci/dywizjon-303-historia-prawdziwa-trafi-na-ekrany-brytyjskich-kin/q8ng0r0>.

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² *303 Squadron* [online]. Netflix [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.netflix.com/title/81183403>.

¹¹³ *Edukacja* [online]. Dystrybucja Mówi Serwis [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <http://dywizjon303.pl/edukacja>.

¹¹⁴ Edyta Górniak – „Tylko Ty.” Piosenka z filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa” [online]. Kinoholicy [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=IRtbKF86yFc>.

¹¹⁵ *Dzień Otwarty Muzeum 303 im. ppłk pil. Jana Zumbacha w Napoleonie* [online]. Altair Agencja Lotnicza, 2018 [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: https://www.altair.com.pl/news/view?news_id=25002.

v roce 2018 – 100 let polského i britského letectva a 100 let od získání nezávislosti Polska.¹¹⁶

Film *Dywizjon 303. Historia prawdziwa* získal několik ocenění, např. cenu „Drzwi do Wolności” na filmovém festivalu v Gdyni (2018) za „fiktivní uchopení vážného tématu a schopnost oslovení masového publika” nebo Cenu veřejnosti na Festivalu polských filmů v Americe.¹¹⁷ Film se stal čtvrtým nejpopulárnějším filmem roku 2018 v polských kinech s více než 1,5 milióny diváky.¹¹⁸

Web *natemat.pl* upozorňuje ve filmu na historické nepřesnosti, např. osud Čecha Josefa Františka, který ve filmu „žije“ déle než jeho skutečný předobraz. Film se podle webu soustředí pouze na vítězství perutě a příběh má příchut' sentimentality.¹¹⁹ *Histmag.org* chválí přesvědčivé bojové scény a hudbu, nicméně dodává, že film je průměrný, herecké výkony hodnotí jako málo propracované a příběh bez dramaturgie, protože se příliš „drží knižní předlohy, která piloty představuje pouze jako hrdiny, rytíře“ a válka je zobrazena jako cituji „Boj Adamczyka a Zakościelného je piknik, na kterém se všichni dobře baví a jsou stále usměvaví.“¹²⁰ Web *filmawka.pl* vyzdvihuje speciální efekty, hudbu, ale celkově hodnotí film pouze jako „hezkou pohlednici“.¹²¹

Wprost.pl upozorňuje, že i přes značně menší rozpočet (oproti filmu *303. Bitwa o Anglię*) je film *Dywizjon 303. Historia prawdziwa* vizuálně přesvědčivější a na rozdíl od své „konkurence“ seznamuje diváka s „polskou“ technikou boje. Pozitivně hodnotí také herecké výkony, negativně však komentuje vykreslení postav pilotů, kteří jsou zobrazeni jako „bezchybní hrdinové“. Ti jsou lépe

¹¹⁶ „*Dywizjon 303. Historia prawdziwa*” trafi na ekrany brytyjskich kin [online]. kultura.onet.pl, 2018 [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: <https://kultura.onet.pl/film/wiadomosci/dywizjon-303-historia-prawdziwa-trafi-na-ekrany-brytyjskich-kin/q8ng0r0>.

¹¹⁷ *DYWIZJON 303. HISTORIA PRAWDZIWA* [online]. Film Polski, 2020 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://filmpolski.pl/fp/index.php?film=1240948>.

¹¹⁸ PILARSKI, Marek. *10 największych box office'owych niespodzianek 2018 roku* [online]. Box Office'owy Zawrót Głowy, 2019 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <http://boxoffice-bozg.pl/10-najwiekszych-box-officewych-niespodzianek-2018-roku/>.

¹¹⁹ GODZIŃSKI, Bartosz. „*Dywizjon 303. Historia prawdziwa*” jak bajka dla dzieci? Twórcy przesadzili [online]. natemat.pl, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://natemat.pl/248155,dywizjon-303-historia-prawdziwa-czy-w-filmie-pokazano-prawde-recenzja>.

¹²⁰ SAŁAŃSKI, Marcin. „*Dywizjon 303. Historia prawdziwa*” – rež. Denis Delić – recenzja i ocena filmu [online]. histmag.org, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://histmag.org/Dywizjon-303.-Historia-prawdziwa-rez.-Denis-Delic-recenzja-i-ocena-filmu-17370>.

¹²¹ DYNEK, Karolina. „*Dywizjon 303. Historia prawdziwa*”, czyli ładna pocztówka – Recenzja [online]. 2021 [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: <https://www.filmawka.pl/dywizjon/>.

vykreslení v 303. *Bitwie o Anglię*, kde nechybí zobrazení utrpení, smrti a tragických osudů hrdinů. Film *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* potom doporučuje pouze jako vzdělávací materiál pro hodiny dějepisu ve školách.¹²² *Polska Times* označuje držení se knižní předlohy na nešťastné, což vedlo k vytvoření „papírových“ postav, ze kterých se stali pouze odvážní a pohlední chlupci, kteří mají úspěch u žen. Vytvoření věrohodných postav podle webu nepomohlo ani herecké obsazení. Obsazení známých herců má spíše negativní vliv na celkový dojem. Pozitivně hodnotí bojové scény a hudbu¹²³ stejně jako web *film.wp.pl*. Ten označuje zbytek filmu jako „patriotickou agitaci“, oproti jiným kritikám ale chválí výběr hereckého obsazení, které dalo postavám „individualitu a psychologickou hloubku“¹²⁴. Další hodnocení nabízí například web *culture.pl*, který konkrétně jmenuje odlišnosti obou filmů a reality, mezi které např. ve filmu *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* patří fiktivní vztah Zumbacha a Victorie Brown nebo fiktivní postava německého kapitána Wilhelma von Rüttenberga, kterého Urbanowicz ve filmu zná osobně.¹²⁵

¹²² BARTNICKI, Marcin. „*Dywizjon 303*”. *Historia prawdziwa? Wątpię* [online]. wprost, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.wprost.pl/kultura/10149546/dywizjon-303-historia-prawdziwa-watpie.html>.

¹²³ PAWŁOWSKI, Dariusz. *RECENZJA: „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”: Wzlecieć wysoko się nie udało* [online]. polskatimes.pl, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://polskatimes.pl/recenzja-dywizjon-303-historia-prawdziwa-wzleciec-wysoko-sie-nie-udalo/ar/13457924>.

¹²⁴ KOWALSKI, Maciej. „*Dywizjon 303. Historia prawdziwa.*” *Patriotyzm wygrał z realizmem [RECENZJA]* [online]. wp film, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://film.wp.pl/dywizjon-303-historia-prawdziwa-patriotyzm-wygral-z-realizmem-recenzja-6290295251433089a?c=336&src01=f1e45>.

¹²⁵ BRETAN, Juliette. : *Hurricane & Dywizjon 303: Fact vs. Fiction* [online]. Culture.pl, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://culture.pl/en/article/hurricane-303-film-fact-vs-fiction>.

3 Film 303. *Bitwa o Anglię*

Dva týdny před premiérou snímku, o němž pojednává tato práce, byl 17. srpna 2018 do kin uveden film se stejnou tematikou – *Hurricane* (v polské distribuci uváděn jako *303. Bitwa o Anglię*)¹²⁶ britského režiséra Davida Blaira. Blair stojí mimo jiné za oceňovaným seriálem *Takin' Over the Asylum* (1994), filmem *Donavan Quick* (2000) nebo seriálem *The Street* (2008).¹²⁷

Film, stejně jako *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*, sleduje osudy polských pilotů v RAF. Hlavní postavu poručíka Jana Zumbacha ztvárnil velšský herec Iwan Rheon, známý mimo jiné svou rolí Ramsay Boltona v seriálu *Hra o trůny*.¹²⁸ V dalších rolích se představili Marcin Dorociński jako Witold Urbanowicz, Kryštof Hádek jako Josef František nebo Sławomir Doliniec jako Witold „Tolo“ Łokuciewski.¹²⁹ Film je propagován následovně (vlastní volný překlad): „Hurricane vypráví poměrně neznámý příběh polských letců, kteří bojují za svobodu své země na cizím nebi. Příběh je vyprávěn očima Jana Zumbacha (Rheo), stíhacího esa a dobrodruha, a vypráví, jak Poláci, hnáni přes Evropu německou válečnou mašinerií, kladli poslední odpor. Při svých bojích v RAF nad Británií se stali legendami. Doufali, že záchranou Velké Británie před nacistickou invazí udrží sen o svobodném Polsku naživu. Ve smrtící bitvě nad Británií v létě 1940 bojovali s houževnatostí a schopnostmi, které jim vydobily obdiv celého britského národa. Boje proti nadřazeným letadlům stály několik mužů životy. Neustálé vypětí vzalo dalším rozum. Ale jak se válka blíží ke konci, Zumbach zjišťuje, že označení „nejlepší piloti RAF“ je spíše Pyrrhovým vítězstvím. Na plátně ožívá dechberoucí příběh, který fanoušci válečných filmů a akčních thrillerů nesmí přehlédnout.“¹³⁰

Film ze začátku slavil úspěch v návštěvnosti. Svou premiérou přilákal do kina přes 73 tisíc návštěvníků a stal se tak pátou nejlepší filmovou premiérou posledních

¹²⁶ *303. Bitwa o Anglię* [online]. Pionier 1917 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.kino-pionier.com.pl/film/303-bitwa-o-anglie>.

¹²⁷ *David Blair* [online]. Independent Talent Group [cit. 2021-10-31]. Dostupné z: <https://www.independenttalent.com/directors/david-blair/>.

¹²⁸ *Iwan Rheon* [online]. Famous Birthdays [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.thefamousbirthdays.com/people/iwan-rheon>.

¹²⁹ *303. BITWA O ANGLIĘ* [online]. Filmweb [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.filmweb.pl/film/303.+Bitwa+o+Angli%C4%99-2018-794796>.

¹³⁰ *Hurricane* [online]. Kaleidoscope Film Distribution [cit. 2021-10-31]. Dostupné z: <https://kaleidoscopefilmdistribution.com/films/hurricane/>; vlastní volný český překlad.

pěti let.¹³¹ Nicméně na rozdíl od filmu *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*, film *303. Bitwa o Anglię* v celkové návštěvnosti propadl. Navštívilo ho v celkovém součtu „pouze“ 400 tisíc diváků.¹³²

3.1 Přijetí filmu *303. Bitwa o Anglię* veřejností a médií

U filmu *303. Bitwa o Anglię*, britský deník *The Guardian* zpochybňuje výběr Rheona do hlavní role, upozorňuje na nepříliš dobrou kvalitu leteckých scén jako výsledek malého rozpočtu, ale naopak pozitivně hodnotí režii.¹³³ *wyborcza.pl* kritizuje film za přílišné melodrama, nepříliš zdařilé bojové scény a vytvoření postav ostatních polských pilotů spíše na základě určitých vzorců chování, než na skutečných životech jejich předobrazů. Vyzdvihuje naopak ukázání „druhé tváře“ a ceny, kterou piloti museli zaplatit za své úspěchy.¹³⁴ Trefný výběr herců chválí také web *kultura.onet.pl*.¹³⁵ Web *naekranie.pl* naopak kritizuje „umělé dialogy“, nedostatek vzdušných bojových scén a také přílišné se zaměření na postavu Zumbacha na úkor ostatních pilotů.¹³⁶ Podle *natemat.pl* jsou polští piloti zobrazeni jako odpadlíci, upozorňuje také na to, že po počátečním problému s jazykem se překvapivě rychle a dobře při bojových scénách dorozumívají anglicky. Kromě kritiky děje a chaotických bojových scén, pozitivně hodnotí zaměření se na osud polských pilotů po konci války.¹³⁷ Tímto elementem se film také odlišuje od filmu *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa*, který je ukončen scénou z konce září 1940 a osudy pilotů po konci války se již nezabývá. Z dalších recenzí zmiňme např. web *wroclawuncunt.com*, který

¹³¹ "303. Bitwa o Anglię" na pierwszym miejscu polskiego box office! [online]. WP film, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://film.wp.pl/303-bitwa-o-anglie-na-pierwszym-miejscu-polskiego-box-office-6286706603652737a>.

¹³² PILARSKI, Marek. *10 największych box office'owych niespodzianek 2018 roku* [online]. Box Office'owy Zawrót Głowy, 2019 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <http://boxoffice-bozg.pl/10-najwiekszych-box-officewych-niespodzianek-2018-roku/>.

¹³³ FELPERIN, Leslie. *Hurricane review – all guns blazing in the Battle of Britain skies* [online]. The Guardian, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/film/2018/sep/06/hurricane-review-david-blair-battle-of-britain>.

¹³⁴ GUSZKOWSKI, Piotr. "303. Bitwa o Anglię." *Bez zbędnego patosu i przyzwoicie zagrane [RECENZJA]* [online]. wyborcza.pl, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://wyborcza.pl/7,101707,23790689,303-bitwa-o-anglie-recenzja.html?disableRedirects=true>.

¹³⁵ "303. Bitwa o Anglię." *Ten drugi film o polskich bohaterach* [online]. kultura.onet.pl, 2019 [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: <https://kultura.onet.pl/film/recenzje/303-bitwa-o-anglie-ten-drugi-film-o-polskich-bohaterach/t670e14>.

¹³⁶ MUSZYŃSKI, Dawid. *303. Bitwa o Anglię – recenzja filmu* [online]. naekranie, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://naekranie.pl/recenzje/303-bitwa-o-anglie-recenzja-filmu>.

¹³⁷ GODZIŃSKI, Bartosz. *Do "Dunkierki" trochę brakuje. "303. Bitwa o Anglię" nie nadaje się do kina* [online]. natemat, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://natemat.pl/246929,303-bitwa-o-anglie-brytyjski-film-o-polskim-dywizjonie-303-recenzja>.

pozitivně hodnotí herecké výkony a přesvědčivost bojových scén¹³⁸ nebo britský deník *The Sun*, který označuje film jednoduše za průměrný, bez větších šancí na zaujetí širšího publika.¹³⁹

¹³⁸ LEWIS, Richard. *FILM REVIEW – 'HURRICANE: SQUADRON 303'* [online]. 2018 [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: <https://wroclawuncut.com/2018/08/28/film-review-hurricane-squadron-303/>.

¹³⁹ EAST, Jamie. *JAMIE EAST AT THE MOVIES War film buffs will enjoy Hurricane – but it's not for everyone* [online]. thesun.co.uk, 2018 [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: <https://www.thesun.co.uk/tvandshowbiz/7197425/hurricane-not-for-everyone/>.

4 Film *Tmavomodrý svět*

Válečné drama *Tmavomodrý svět* bylo natočeno režisérem Janem Svěrákem v roce 2001 podle scénáře Zdeňka Svěráka. Film představuje příběh českých pilotů v RAF za druhé světové války s důležitou romantickou linkou. Jedná se o drama „o přátelství, hrdinství a láskách českých stíhacích pilotů, kteří ve službách Královského britského letectva (RAF) bojovali proti Hitlerovu Německu za osvobození Československa. Hlavním hrdinou je pilot František Sláma, který po okupaci Československa v roce 1939 odešel spolu se svým mladším kolegou bojovat proti Němcům do Anglie. Do každodenního boje o život, ve kterém přátelství má cenu zlata, zasáhne osudové setkání s Angličankou Susan. Příběh připomíná odvahu těch, které historie zradila a na jejichž skutky by ani příští generace neměly zapomenout.“¹⁴⁰ Nutné je podtrhnout fakt, že se jedná o „fikci odehrávající se v historicky skutečných reáliích“, jak uvádí sám režisér.¹⁴¹ Skutečnými českými piloty a jejich osudy byl pouze inspirován. V hlavních rolích se představují Ondřej Vetchý jako hlavní hrdina pilot František Sláma, Kryštof Hádek jako jeho nejlepší přítel pilot Karel Vojtíšek, dále v rolích pilotů uvidíme Oldřicha Kaisera, Viktora Preisse nebo Miroslava Táborského. Hlavní ženskou postavu hraje Tara Fitzgerald.¹⁴² Film získal celkem čtyři České lvy, mimo jiné za nejlepší režii, kameru, hudbu, a také Cenu filmových kritiků.¹⁴³

Tmavomodrý svět, pojmenovaný podle stejnojmenné písně Jaroslava Ježka, jsem si vybrala z důvodu tématu a k podpoření tvorby glosáře. Stejně jako *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* sleduje osudy zahraničních pilotů v RAF za druhé světové války. Zaměřila jsem se tedy na slangová slova a profesionalismy. Angličtina a němčina byly přeloženy oficiálními titulky.

¹⁴⁰ *Tmavomodrý svět* [online]. Česká televize [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1026260725-tmavomodry-svet/20036712018/>.

¹⁴¹ Jan Svěrák, *filmový režisér* [online]. BBC, 2001 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.bbc.co.uk/czech/interview/sverakj.htm>.

¹⁴² *Tmavomodrý svět* [online]. Filmový přehled [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/355/tmavomodry-svet>.

¹⁴³ *Tmavomodrý svět* [online]. ČFTA [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.ceskylev.cz/cz/detail?movie=Tmavomodr%C3%BD%20sv%C4%9Bt&csfd=8803>.

5 Srovnání filmu *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* s knihou

Polský spisovatel Arkady Fiedler (28. 11. 1894 – 7. 3. 1985) se narodil v Poznani a na Jagellonské univerzitě vystudoval filozofii a přírodní vědy. Debutoval v roce 1917 básnickou sbírkou *Czerwone światło ogniska* publikovanou v časopise *Zdrój*. Po více než dekádě cestování po celém světě ho druhá světová válka donutila vstoupit do armády, ve které se přes Francii dostal až do Velké Británie, kde potkal polské piloty. Tak vznikla jeho nejznámější kniha *Dywizjon 303*, která obsahuje také rozhovory s piloty. Vyšla v roce 1942¹⁴⁴ a ve své době se stala v okupovaném Polsku velmi žádanou a „udržovala polského ducha“¹⁴⁵. S vojenskou tematikou pokračoval i ve své další knize *Dziękuję ci, kapitanie* (1944) o polských námořnících. Po válce se vrátil především k tematice cestování. Byl oceněn dvěma literárními cenami města Poznaně a jeho literární tvorba zahrnuje 32 knih přeložených do 23 jazyků. Ve svém domově v Puszczykově vybudoval muzeum, které prezentuje především jeho cestovatelskou kariéru především v exotických zemích a trofeje z cest.¹⁴⁶ Jeho knihy byly ve své době také velmi populární v Československu. V období mezi 50. a 80. léty vyšlo na třináct jeho titulů.¹⁴⁷

Děj knihy *Dywizjon 303* se odehrává v roce 1940 během Bitvy o Británii, konkrétně sleduje osudy pilotů od 30. 8. do 15. 9. 1940. V předmluvě autor uvádí, že „rozkaz“ k napsání knihy, nebo jak ji autor sám nazývá „upřímnou zprávou z bojiště“¹⁴⁸ a „dokumentem o hrdinství polských pilotů“¹⁴⁹ dostal od samotného polského generála Władysława Sikorského během svého pobytu v Londýně. Jak jsem uvedla výše, autor popisuje život i konkrétní boje polských pilotů během Bitvy o Británii (10. 7. – 31. 10. 1940).¹⁵⁰ Autor nejdříve líčí, jak stíhači přemýšlí a představuje bojovou techniku polských stíhačů. Kniha je napsána s lehkým patosem a velkým patriotismem. Stíhači jsou popisováni jako hrdinové, ve které nikdo zpočátku

¹⁴⁴ *Książki* [online]. Muzeum Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera w Puszczykowie [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <http://www.fiedler.pl/sub.pl,arkady-fiedler-kniazki.html>.

¹⁴⁵ *Arkady Fiedler* [online]. Muzeum Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera w Puszczykowie [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <http://www.fiedler.pl/sub.pl,arkady-fiedler.html>.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ Více informací ve *Vědecké knihovně v Olomouci* – vkol.cz

¹⁴⁸ FIEDLER, Arkady, *Dywizjon 303*, Poznaň, 1989, s. 5.

¹⁴⁹ *Ibidem*, s. 6.

¹⁵⁰ HORKÝ, Petr. *Bitva v oblacích* [online]. Respekt, 2020 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/special/2020/nase-slavne-bitvy/bitva-v-oblacich>.

nevěřil, také jako ti s lepší bojovou strategií, „nejodvážnější stíhači“¹⁵¹, ti s „udatností, tvrdou vytrvalostí a výkonností neobyčejného pilota“¹⁵². V knize najdeme detailně popisované bojové scény i kapitoly zaměřující se na jednotlivé stíhače. Čtenář tak poznává osudy poručíka Daszewského, poručíka Zumbacha, seržanta Wünscheho, poručíka Łokuciewského, seržanta Františka a velitele perutě Urbanowicze. Poslední kapitola uvádí především čísla. 303. stíhací peruč v září 1940 sestřelila celkem 108 nepřátelských letadel a v celé Bitvě o Británii 126 nepřátel. Zmiňována je také další polská stíhací peruč – 302. (Dywizjon poznański),¹⁵³ která dosáhla za září patnáct sestřelů. Kniha *Dywizjon 303* se dostala do okupovaného Polska v roce 1943.¹⁵⁴ Je doplněna dobovými fotografiemi a také dopisem stíhačům od generála Sikorského.¹⁵⁵

Film se inspiruje bojovými scénami z knihy, osudy pilotů scénář ukazuje po svém. Do hlavní role staví poručíka Jana Zumbacha, který jako jeden z mála pilotů perutě přežil válku. Vytváří fiktivní milostnou dějovou linku mezi Zumbachem a slečnou Brown a také polskou mechanikou Jagodou Kochan (tu přidává do filmu spolu s jejím otcem, inženýrem perutě, Kochanem). Dále doplňuje scény ze školení pilotů ve školicím středisku v Dęblinu v Polsku a také (pouze anglická verze filmu) cestu Urbanowicze z Polska do Anglie. Postava spisovatele se ve filmu objevuje ve scéně, kdy dělá rozhovor s Paszkiewiczem.

¹⁵¹ FIEDLER, Arkady, op. cit., s. 26.

¹⁵² Ibidem, s. 55.

¹⁵³ Ibidem, s. 93.

¹⁵⁴ Ibidem, s. 7.

¹⁵⁵ Ibidem, s. 34.

6 Překlad titulků a jejich specifika, problémy překladu

Při překladu jsem pracovala s polskou verzí z originálního DVD, která má 95 minut. Ve filmu je užito několik jazyků. Polští piloti mezi sebou mluví polsky, se svými anglickými veliteli a spolupracovníky anglicky, v jedné ze scén zazní také francouzština. Piloti německé Luftwaffe mluví německy. Problém s překladem z anglického, francouzského a německého jazyka byl vyřešen díky originálním polským titulkům, které tyto dialogy přeložily. Tyto jazyky, především francouzštinu a němčinu, jsem tedy vzhledem k nemožnosti překladu z originálního scénáře nebo jiného originálního podkladu, překládala přes polský jazyk. Polský jazyk jsem překládala z odposlechu.

Jedním z hlavních problémů překladu, který jsem dělala z odposlechu, byla špatná srozumitelnost při bojových scénách. Okolní hluky – střelba, zvuk motoru nebo anglické rádio, ze kterého hlásila anglická základna – často přehlušovaly samotný dialog pilotů, který se tak v některých případech stal nesrozumitelný nebo jen částečně srozumitelný. Ke srozumitelným částem jsem si tedy zbytek dialogů musela v několika případech domyslet.

Ve filmu se dvakrát objevuje projev anglického premiéra Winstona Churchilla. Jelikož se jedná o známé a již několikrát přeložené projevy, jejich překlad cituji z knihy Chaze Bowyera – *Dějiny RAF* z knihy Winstona Churchilla – *Do boje*. Ve filmu také zazní polská hymna a pochodová píseň SA (úderné oddíly NSDAP) – *Die Fahne hoch*¹⁵⁶. Obě písně jsem nepřekládala a v titulcích jsem uvedla pouze „polská hymna“ nebo „pochodová píseň SA“. Dalším úkolem byl překlad samotného názvu filmu – *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa*, který oficiální český překlad dosud nemá. V anglické distribuci je film uváděn jako *303 Squadron*,¹⁵⁷ název je zkrácen a ztraktivněn pro anglické obecnstvo, které pravděpodobně osudy perutě zná lehce nebo vůbec (předpokládejme to samé u českého publika). Zatímco polská verze je delší – většina Poláků má pravděpodobně alespoň malé povědomí o existenci 303. stíhací perutě a dodatek „historia prawdziwa“ je zase ztraktivněním pro polské publikum.

¹⁵⁶ *Školákem v protektorátu, projekt památníku Terezín* [online]. Památník Terezín, 2016 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/component/Spaceglossary/horst-wessel-lied>.

¹⁵⁷ *303 Squadron* [online]. Netflix [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.netflix.com/title/81183403>

Vzhledem k již provedeným českým překladům názvů válečných filmů se nabízí několik inspirací k českému překladu. Jedna z možností je *303. Andělé pomsty* – ve filmu označení „andělé pomsty“ zazní a to jako označení, které používá pro perut' polská veřejnost. Dalšími možnostmi jsou např. *303. Stíhací esa* nebo *Stíhači nad Británií*. Já se rozhodla pro následování zkrácené anglické verze a můj překlad je – *303. stíhací perut'*. Tendenci změny názvu pro daný trh je také ve filmu *303. Bitwa o Anglię/Hurricane*. Vidíme, že polský název předpokládá znalost perutě, proto zde stačí uvést pouze její číslo a fakt, že se jedná o bitvu o Británii. Anglická distribuce řeší možnou neznalost vynecháním informací o peruti a film uvádí jako *Hurricane* – podle letadel, ve kterých při bitvě o Británii 303. stíhací perut' létala.

6.1 Specifická slovní zásoba

Současně s překladem titulků se ve své práci zabývám také profesionalismy a slangem. Výrazy z těchto kategorií zaznívající ve filmu jsem seřadila do tabulek níže. Jedná se o výrazy, které byly použity: a) v anglickém/německém jazyce a přeloženy originálními polskými titulky (v tomto případě jsem dodala pouze český překlad), b) v polském jazyce (bez anglického originálního překladu, dodala jsem český překlad). Ve slovní zásobě jsem nenašla žádné neologismy. Problematickým slovem se v rámci překladu stal profesionalismus „tally-ho“, což je něco jako válečný pokřik stíhačů.¹⁵⁸ Metaforu jsem do češtiny přeložila jako „lovu zdar“ a do polštiny jako „udanego łowu“.

6.1.1 Tabulka profesionalismů a slangu ve filmu

Dywizjon 303. Historia Prawdziwa

6.1.1.1 Vojenské hodnosti

Hodnosti letců zaznívaly ve filmu především v angličtině a byly překládány polskými titulky. Vzhledem k odlišnému postavení hodností v jednotlivých zemích jsem jejich český protějšek překládala podle knih Jana Michla – *Cizinci v RAF. Stíhači z okupované Evropy v bitvě o Británii*¹⁵⁹ a Chaze Bowyera – *Dějiny RAF*. Michl upozorňuje, že k odlišným hodnostem v jednotlivých armádách dochází, protože

¹⁵⁸ *Oxford Learner's Dictionaries* [online]. Oxford University Press, 2021 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/tally-ho>.

¹⁵⁹ MICHL, Jan, op. cit.

„Poláci totiž na rozdíl od Angličanů povyšovali podle délky odsloužených let, zatímco Britové povyšovali na základě schopností a činů jednotlivého důstojníka.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Ibidem, s. 25.

Originální anglický text	Originální polský překlad	Vlastní český překlad
CAPTAIN SQUADRON LEADER	DOWÓDCA DYWIZJONU	MAJOR
FLIGHT LIEUTENANT	PORUCZNIK	KAPITÁN
FLYING OFFICER	PORUCZNIK	NADPORUČÍK (I PORUČÍK) (jak upozorňuje Boyer v příloze své knihy – <i>Dějiny RAF</i> , některé britské vojenské stupně odpovídaly dvěma stupňům v čs. armádě a některé neměly vůbec české ekvivalenty) ¹⁶¹ , překládá tedy Flying Officer jako nadporučíka nebo poručíka. Michl pouze jako nadporučíka, řídím se jeho překladem.
PILOT OFFICER	PORUCZNIK (jak vidíme, tři britské hodnosti podle originálních titulků odpovídají třem polským hodnostem)	PORUČÍK (PODPORUČÍK) (Bowyer hodnost označuje jako podporučíka, protože dvě výše postavené hodnosti – nadporučík a poručík odpovídají anglickému Flying Officer, zatímco Michl hodnost Pilot Officer označuje pouze jako poručíka. Opět využívám překladu Michla.
SERGEANT	SIERŻANT	SERŽANT (Bowyer překládá Sergeanta jako četaře, zatímco Michl jako seržanta. Řídím se překladem Michla.

¹⁶¹ BOWYER, Chaz, op. cit., příloha.

6.1.1.2 Terminologie spojená se stíhacím letounem

Originální anglický text	Originální polský překlad	Vlastní český překlad
BACK	OGON	OCAS (pojmenování „koncové části trupu letadla“) ¹⁶²
COCKPIT	KABINA	KOKPIT (kabina letadla; pilotní prostor ¹⁶³)
UNDERCARRIGE	PODWOZIE	PODVOZEK (zařízení umožňující vzlet a přistání) ¹⁶⁴
- (původní znění v polštině)	CELOWNIK	ZAMĚŘOVAČ (zaměřovací zařízení, ¹⁶⁵ stíhač ho využívá k zaměření nepřítele před palbou)
- (původní znění v polštině)	GAŹNIK PŁYWAKOWY	PLOVÁK KARBURÁTORU (část letadla)
- (původní znění v polštině)	DŁAWIĆ SIĘ	DUSIT SE (slangový výraz pro problém stíhačky při přechodu do střemhlavého letu)

¹⁶² *Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=kokpit>.

¹⁶³ *Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=ocas>.

¹⁶⁴ *Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=podvozek>.

¹⁶⁵ *Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=zam%C4%9B%C5%99ova%C4%8D>.

- (původní znění v polštině)	NURKOWAĆ	LETĚT STŘEMHLAV, PIKOVAT (v letectvu výraz při střemhlavý let) ¹⁶⁶
---------------------------------	----------	--

6.1.1.3 Vojenská terminologie a slang

Originální anglický text	Originální polský překlad	Vlastní český překlad
- (původní znění v polštině)	ANGOL	ANGLÁN (nespisovné označení Angličana)
FRITZ	SZWAB	SKOPČÁK (nespisovné označení Němce) ¹⁶⁷
- (původní znění v polštině)	PARTYZANTKA	ODBOJ (partyzánské hnutí) ¹⁶⁸
- (původní znění v němčině)	SKRZYDŁOWY	KŘÍDLO (jedná se o označení stíhačky, která tvoří křídlo - boční část - formace)
- (původní znění v polštině)	SŁOŻ	POHOV

¹⁶⁶ NOWAK, Jerzy a kol., *Česko-polský a polsko-český slovník*, Praha, 2009.

¹⁶⁷ *Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=skop%C4%8D%C3%A1k>.

¹⁶⁸ NOWAK, Jerzy a kol., op. cit.

BANDIT	BANDYTA	BANDITA (označení nepřátelského letadla) ¹⁶⁹
BUSTER	GAZ	PLNÝ PLYN, ÚTOK (rozkaz základny letadlům k útoku)
CONFIRM	POTWIERDZAM	POTVRZUJI
FORMATION	SZYK	FORMACE (seřazení letadel perutě do připraveného tvaru)
LOOSE FORMATION	LUŻNY SZYK	VOLNÁ FORMACE
OUT	BEZ ODBIORU	KONEC
PANCAKE	ŁĄDOWAĆ	PŘISTÁVAT ¹⁷⁰
PRANG	ROZPIEPZYĆ	HAVAROVAT ¹⁷¹
ROGER THAT	ZROZUMIAŁEM	ROZUMÍM
SQUADRON	DYWIZJON	PERUŤ (letecká jednotka) ¹⁷²
SUNDAIL	BAZA	ZÁKLADNA

¹⁶⁹ *RAF terms and slang* [online]. Scholastic, 2011 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <http://images.scholastic.co.uk/assets/a/75/67/rafpcp-sip-15180.pdf>.

¹⁷⁰ NOWAK, Jerzy a kol., op. cit.

¹⁷¹ *RAF terms and slang* [online]. Scholastic, 2011 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <http://images.scholastic.co.uk/assets/a/75/67/rafpcp-sip-15180.pdf>.

¹⁷² *Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=peru%C5%A5#bref3>.

TALLY-HO!	UDANEGO ŁOWU	LOVU ZDAR (pokřik pilotů, na začátku útoku na nepřítele)
VECTOR	WEKTOR	(LETOVÝ) KURS ¹⁷³
RED 3	CZERWONA 3-KA	ČERVENÁ 3 (jedná se o označení jednotlivých letadel ve formacích – jednotlivé formace jsou barevně rozděleny; stejné označení uvidíme např. u letadel Žlutá 2, Modrá 3 atd.)
- (původní změni v němčině)	PAULA 5	PAULA 5 (označení konkrétního německého letadla)

¹⁷³ *Oxford, studijní slovník, výkladový slovník angličtiny s českým překladem*, Oxford University Press, 2010, ISBN: 978-0-19-430655-3.

6.1.2 Tabulka profesionalismů a slangu ve filmu *Tmavomodrý svět*

Originální anglický text	Originální český překlad
DIRECTION	KURS (viz tabulka výše)
SPEED	RYCHLOST
PERMISSION TO TAKE OFF	START POVOLEN (příkaz letadlu od základny)
ROGER	ROZUMÍM
TALLY-HO!	JDEME NA TO! (viz tabulka výše)
BLUE LEADER	BLUE LEADER (v <i>Tmavomodrém světě</i> nepřeloženo, zatímco v <i>Dywizjonu 303. Historia Prawdziwa</i> , jsou tato označení letců překládána jako např. Modrá 3 atd.)
TO TAKE OFF	VZLÉTNOUT
TO LAND	PŘISTÁT
OVER	PŘEPÍNÁM (slovo v závislosti na kontextu může označovat „něco skončeného“ popř. předložky přes, nad, po. V leteckém slangu je používáno při skončení předávání informací přes letecké rádio mezi základnou a letcem)

BAIL OUT	VYSKOČIT
BANDITS	BANDITI (jedná se o armádní slangové označení nepřátel, viz tabulka č. 2)
TAKING ON POSITIONS	ZAUJÍMÁME POZICE
- (použito pouze v češtině)	KNIPL (řídící páka uvnitř kokpitu letadla)
- (použito pouze v češtině)	HANGÁR (letištní budova pro letadla) ¹⁷⁴

¹⁷⁴ *Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=hang%C3%A1r>.

7 Titulky

Uvádí celovečerní film podle knihy Arkady Fiedlera.	
Rok 1940. Skoro celá Evropa je dobytá německou armádou.	
Polští letci přijeli z okupovaných zemí do Velké Británie,	
poslední bašty svobodné Evropy, aby bojovali s nepřítelem.	
Mojí mamince Jagodě Kochan.	
	V pozadí nesrozumitelné zvuky z rádia, které jsem nepřekládala.
<i>Churchill: Očekávám, že se začne co nevidět bitva o Británii.</i>	Zkrácený projev Churchilla z 18. června 1940, který polští vojáci poslouchají z rádia (text je tedy označen kurzívou). Překlad je převzat z knihy <i>Do Boje</i> ¹⁷⁵ . Jedná se o překlad z roku 1946, vzhledem k době je ale vhodný.
<i>Na této bitvě závisí další život křesťanské civilizace.</i>	
<i>Všecka zběsilost a síla nepřítelova se velmi brzy obrátí proti nám.</i>	
<i>Hitler ví, že musí náš ostrov zlomit, nebo prohrát válku.</i>	
<i>Ubráníme-li se mu, celá Evropa bude opět svobodná.</i>	
<i>Avšak selžeme-li, pak celý svět</i>	
<i>i Spojené státy,</i>	
<i>vše to, co jsme znali a milovali,</i>	

¹⁷⁵ CHURCHILL, Winston S., *Do boje*, Praha, 1946, s. 331

<i>se pohrouží v propast nového, temného věku,</i>	
LETIŠTĚ RAF, NORTHOLT, ANGLIE, 1940	Text je stejně jako další texty tohoto typu označen velkými písmeny. Jedná se o označení místa, kde se děj v dané chvíli odehrává. Titulek by byl pravděpodobně umístěn do levého nebo pravého dolního rohu obrazovky.
<i>ještě jen příšernějšího a snad delšího vymoženostmi</i>	
<i>zvrácené vědy.</i>	
<i>Rozhodněme se proto, že vykonáme své povinnosti</i>	
<i>a chovejme se tak, aby –</i>	
<i>bude-li britská říše a britské společenství národů</i>	
<i>žítí po tisíc let – lidé vždycky říkali:</i>	
<i>„To byla jejich nejslavnější chvíle.“</i>	
Tolo, co říká?	
Říká, že až konečně začneme bojovat, nebudeme bojovat jen za Polsko.	
303. STÍHACÍ PERUŤ	
ZÁKLADNA LUFTWAFFE, PAS-DE-CALAIS, OKUPOVANÁ FRANCIE, 1940	
	V pozadí hajlují – informaci v titulcích vynechávám.
Pozor!	
Co je to?	

Omlouvám se. Jdi. Rychle.	
Uklid' to!	
Ve Francii jsme dobyli pět nových letišť.	
Dohromady: 1000 letadel se zásobami paliva a munice.	
Angláni mají 1000 letadel, z toho 600 stíhaček.	
Máme převahu tři na jednoho.	
Jedno naše letadlo je jako dvě jejich. To vychází šest na jednoho.	
Krása, že?	
Polsko a Francie jsou dobytý.	
Teď mi přineste hlavu anglického buldoka.	Anglický buldok je název psího plemene a národní pes Velké Británie, kterého vlastnil i Winston Churchill. ¹⁷⁶ Jedná se tedy o metaforu Velké Británie.
	V pozadí hajlují – informaci v titulcích vynechávám.
Mám rád vůni dobrých doutníků.	
Já mám rád dým hořících anglických letadel.	
NORTHOLT, ANGLIE ZKUŠEBNÍ LETY, PÁTÝ TÝDEN BITVY O BRITÁNII	
Tahle úsporná opatření Královské geografické společnosti.	

¹⁷⁶Anglický buldok [online]. Plemena psů [cit. 2021-10-31]. Dostupné z: <http://www.psi-plemena.cz/anglicky-buldok-english-bulldog/>.

Co si o nich myslíš?	
Vždycky jsem myslel, že jde o posílání našich kluků bojovat za hranice.	
Aby loupili za krále a zemi.	
Teď berou každého cizince, který nenávidí Hitlera,	
aby sem přijel a užíval si naší pohostinnosti.	
Přesně.	
Jeden z Winstonových nejvýstřednějších nápadů.	
Zoral jsi pole?	
Moc vtipné.	
Kdo je další?	
Pánové, losujeme.	
Nejvyšší karta letí.	
Prosím.	
Je některý z vás, mládenců, schopen vzlétnout bez toho, aby se roztřískal?	
Tolo, co chce?	
Myslím, že Anglán říkal, že neumíš létat.	
Kdokoli?	
Pane, máme dobrovolníka. Miluje létání.	

Když jsem řekl vzlétnout,	
myslel jsem na Hurricanu.	Typ stíhacího letadla, které bylo využíváno v Bitvě o Británii ¹⁷⁷
No tak jdi!	
Jděte.	
Nazdar.	
-Sázky? -Všechno na to, že vzlétne.	
V tom se musí létat, co?	
Zatracený idiot! Myslí si, že ho uvidíme přes mraky.	
Kolik toho na Hurricanu nalítal?	
Nic.	
Ale nebojte se.	
Vevnitř bude nějaký manuál.	
-Uvnitř kokpitu.	
-Cože?	
Není tam?	
<i>303. Cvičný let. Tady základna.</i>	Jedná se o rádiový rozhovor mezi základnou a piloty, těchto rozhovorů je ve filmu velké množství. K odlišení mluvy základny, která je mimo obraz jsem shodně s pravidly překladu titulků označila její část kurzívou.
<i>Vektor 2-2-0. Opakují 2-2-0. Výška 1-5.</i>	

¹⁷⁷ BOWYER, Chaz, op. cit., s. 86.

Základno. Tady 303, cvičný let. 2-2-0. Potvrzují.	
<i>Paula 3. Nepřítel před tebou.</i>	
<i>Útočím.</i> <i>Rozumím! Lovu zdar!</i>	Lovu zdar byl problematický překlad, jelikož český doslovný překlad tohoto pokřiku neexistuje. Viz popis v předešlé kapitole.
<i>303, stáhněte se a přistaňte!</i> <i>Bandita na obzoru!</i>	
Co je? (polsky)	Při použití polštiny v rámci anglické komunikace se základnou jsem pro rozlišení dodala do závorek poznámku (polsky). Ta by se u oficiálních titulků s největší pravděpodobností nevyskytovala.
Sakra, bandita na obzoru.	
<i>Žádná polština! Zopakujte to!</i>	
Bandita na ocase.	
Základno. Tady 303, cvičný let. Bandita na sedmi hodinách.	
<i>303, neútočte, opakují, stáhnout se!</i>	
<i>Přistát!</i>	
<i>303, cvičný let. Vaše pozice?</i>	
Zkomplikovalo se to. (polsky)	
<i>Anglicky!</i>	
Kde jsi?	
Dostal jsem to, ruším akci. Vracím se na základnu.	
<i>Rozumím.</i>	

Základno.	
Tady 303, cvičný let. Nepřítel zasažen.	
Vracím se na základnu.	
<i>303, tady základna. Stáhněte se a přistaňte.</i>	
Ah, tady je.	
Myslí si, že má vytažená kola.	
Ale ne, ještě nelítal v letadle s vytahovacím podvozkiem.	
Bože, nabourá.	
Kopie v polštině by byla super.	
Hej, jak bylo? Povídej!	
Polsko vs. Němci. 1:0	
Vážně? Super!!	
Pošlete sem toho Poláka.	
Vstupte.	
Pane plukovníku, poručík Cumbach.	V této pasáži je Zumbachovo jméno špatně vysloveno, chybu jsem přeložila na Cumbach. Situace se opakuje také v poslední scéně při představování pilotů králi Jiřímu. Opět jsem nechala jméno s c.
Zumbach.	
Ať vstoupí.	
	Zumbach salutuje – informaci v titulcích vynechávám

Předstupte.	
Poručíku Zumbachu, jste hazardér.	
Ohrožujete život svůj i ostatních	
Nehledě na naše cenná letadla.	
Jste lehkomyšlný.	
-Lehkomyslný?	
-Přesně tak.	
-Pane, sestřelil jsem Messerschmitta.	
-To není pravda.	
Nikdo žádného sestřeleného Messerschmita nepotvrdil.	
Poručíku Zumbachu, dostáváte důtku za neposlušnost.	
Vy Poláci se musíte naučit poslouchat své nadřízené.	
Vycvičíme vás, abyste poznali naši válečnou techniku.	
To je vše, děkuji.	Zumbach salutuje – informaci v titulcích vynechávám
-Doteď jsme ztratili 432 letadel.	
-Ale vyrábíme nové.	
Letadla ano, ale ne piloty, kteří by byli schopni je ovládat,	
proto rekrutujeme Poláky.	
-Jsou dobří?	
-Pochybuju.	
Prohráli už dvě války.	

Proč je tedy využíváme?	
Průměrný pilot přežije 10 hodin bitvy, ten nejlepší dva týdny.	
Potřebujeme Poláky, abychom získali čas na školení vlastních.	
A co se stane s Poláky?	
Všichni zemřou.	
A vám je to jedno?	
Řekl vám někdy někdo, že jste necitlivé prase?	
Nemusel.	
Svůj odraz vidím denně v zrcadle.	
Do krytů! Rychle!	
Pospěšte si!	
Hej, synu!	
-Jak se jmenuješ? -Wilson.	
-Kolik ti je? -Osmnáct.	
-Kolik máš nalítáno? -Deset. Deset hodin.	
-Kolik? -Deset.	
Já jsem se snad... přeslechl!	

-Tolo, kolik máš ty? -Čtyři sta.	
Čtyři sta hodin ve vzduchu a Donald ještě víc!	
Můžeme vám pomoci, kapitáne. Tohle jsou ještě děti!	
Zítří máte cvičební let. Soustřed'te se na to.	
Kapitáne!	
Do krytů!	
<i>Veliteli 229, tady základna. Vektor 0-9-0.</i>	
<i>Přes 100 banditů se blíží k Southendu.</i>	
<i>Výška 1-5. Útok!</i>	
Červená a Modrá 3, držte se blízko mě.	
Veliteli, musím se držet ve formaci.	
Tolik banditů!	
Soustřed'te se a bojujte!	
Paula 5 na křídlo!	
-Kam zmizel? -Útok!	
Červená a Modrá 3 – držte formaci!	
Modrá 3, bandita za tebou!	

-Nevidím ho! -Pozor na deváté!	
Křídlo k Paule 5. Anglán 200 m přede mnou.	
Útočím!	
-Bože! Hořím! -Veliteli, Modrá 3 zasažena!	
Veliteli, bandita na druhé.	
-Wilsone, ignoruj ho! -Mám ho v zaměřovači!	
-Je to past! -Ještě pár sekund!	
Vrať se do formace! Je to past!	
Dávej pozor na deváté! Pozor na ocas!	
Kde je?	
Plyn!	
Bože!	
Pane, kdy přestaneme trénovat a dostaneme se do skutečné akce?	
Nejste připraveni.	
Jak dlouho máme čekat?	
Existují postupy.	
Peruť bude připravena, až budu spokojen.	
Kvůli postupům jsme ztratili Francii.	
Co mám říct svým pilotům?	

Nevědí, zda jsou jejich rodiny naživu nebo ne.	
Pane!	Urbanowicz salutuje – informaci v titulcích vynechávám
Více trpělivosti?	
Ano. Více trpělivosti.	
Děkuji.	
Odpusť mi Otče, zhřešil jsem.	
A chci hřešit dále, zabil jsem už mnoho..	
a chci je zabít všechny.	
<i>Eric Tate, korespondent CBS, informuje přímo z Trafalgar Square.</i>	
<i>Němci pokračují v náletech na okolí Londýna.</i>	
<i>Britové zůstávají klidní.</i>	
Oh, Jonesi.	
Co chce MI5 tentokrát?	
Hitler a jeho zatracená armáda jsou připraveni překročit English Channel	
a pro tebe je hlavní mít nohy v teple.	
RAF mi to dovolí.	RAF je všeobecně známá zkratka a vzhledem k příběhu filmu jsem nepokládala za nutné zkratku rozvádět.
Ale na jak dlouho?	

-Nevím. -Já ti to povím.	
Dva měsíce. Maximálně.	
Pokud nevyužijeme osm tisíc lidí polského leteckého personálu.	
S Němci si moc neporadili.	
Koupí nám čas, než se Amerika připojí do války.	
Zatracení Poláci.	
Co se děje? Zase vyšetření?	
Překvapuje tě to?	
Nechtějí, abychom lítali.	
Nazdar.	V polštině využito slovo „serwus“, což je hovorový pozdrav mezi přáteli, jako český ekvivalent jsem využila slovo „nazdar“.
Pánové, tři dovnitř. Nestyďte se.	
-Máte velmi vysoký tlak. -Protože se dívám na vás.	
-Mám se úplně svléknout? -To nebude nutné.	
Potřebuji vědět seznam nemocí, které jste prodělal.	
Všechny?	
-Jméno? -Zumbach, Jan. John. Donald.	

-Které z nich to je? -Donald.	
Prosím, přečtěte to.	
P, E, Z, O, L, C, S, F, T, D.	
-Jste slepý? -Ne, slečno.	
Jen jsem přečetl poslední řádek, abychom ušetřili čas.	
Pojďte sem.	
Další!	
Můžete mi říkat Johnny.	
Můžete jít.	
-Pane, nechtěl byste se přidat? -Ano, jistě.	
-Dobrá trefa. -Děkuji.	
Jste na řadě.	
Vidím, že jste se tady zabydleli.	
-Co je to za obraz? -Panna Maria Čenstochovská.	
Je s námi od Dęblinu, pane. Chrání nás.	
O DVA ROKY DŘÍVE, LETECKÉ ŠKOLÍCÍ STŘEDISKO DĘBLIN, POLSKO	
Pánové, pamatujte, máte jen 300 kusů munice.	

To stačí tak na 18 sekund.	
Pohov!	
Co myslíte, pane majore, uděláme z nich stíhací piloty?	
Vyevičím je tak, že budou létat i na vratech od stodoly.	
Kdo je další?	
Dobře. Daszewski.	
Taky potřebuju dobrovolníka.	
-Dobře, jdi. -Ne, ty!	
-Jdi ty.	
-Kadete Zumbachu, prosím.	
Ted' mě uhoďte. Do toho, tady.	
Janek! Janek!	
Pánové.	
Udělejte výpad. No, do toho.	
Kadeti, pokud chcete účinně udeřit, musíme být co nejbliže.	
A mít moment překvapení.	
Takhle musíme bojovat ve vzduchu.	
Střílet, kdy jste co nejbliže nepřítele a zaskočit ho.	
Vždycky prosím svoje mechaniky,	

aby synchronizovali kulometry z 250 m na 150 m.	
Ušetříte tak náboje a jste efektivnější.	
A teď nám místo inženýra Kochana, jeho milovaná dcera, Jagoda Kochan,	Zde se nabízí vytvořit český překlad např. ve stylu: „inženýra Milovaného, jeho milovaná dcera, Jagoda Milovaná“. Jméno Jagody je nicméně později ve filmu znovu využito, když ji Zumbach hledá a je ho nutné tedy uvést v původním změnění.
vysvětlí, proč se stíhačky P-11 dusí při akrobacii a hlavně při střemhlavém letu.	
Prosím, slečno Jagodo.	
Také se rád podívám, Ehm... poslechnu si vás.	
-Dobře, povím vám, jak to vypadá. -Dobře to vypadá.	
-Moc dobře. -Pánové.	
Důvodem jsou plováky karburátoru.	Gaźnik pływakowy – plovák karburátoru, část letadla. Při přechodu z vodorovného do střemhlavého letu se plovák odstředivou silou zvedne a zavře přívod paliva. Z toho důvodu přestane pracovat motor.
A letadlo se tak při prudké akrobacii prostě dusí.	
Němci prý mají přímé vstřikování do motoru,	Přímým vstřikováním paliva do motoru je výše zmíněný problém s plovákem karburátoru vyřešen.
ale neví se to jistě.	
Ukážu vám to na příkladu, ale potřebuju dobrovolníka!	

Já!	
HOSPODA ORCHARD, ANGLIE, ŠESTÝ TÝDEN BITVY O BRITÁNII	
-Čtyři giny s tonikem, prosím. -Jistě.	
-Můžu vám koupit pití? -Ano.	
Zaplatím.	
Jistě.	
-Stefan Wójtowicz. -Jak?	
-Stefan. -Ste-fun?	Opět se jedná o zkomolení jména, vybrala jsem variantu Ste-fun (fun znamená v angličtině zábava).
Maggie.	
-9 šilinků, 9 pencí. -Děkuji.	Vzhledem ke kontextu je logické ponechat původní měnu.
-Podívej, létající víly.	
Obávám se, že tolik nemáme.	
Prosím vytvořte účet na generála Sikorského.	
-Sikorského? -Ano.	
-Generála? -Ano.	
Dobře.	

-Tak co? Ještě jednu?	
Ještě jednu, prosím.	
CVIČNÝ LET, 30. SRPNA 1940	
303, tady základna. Vektor 0-1-0 nad St. Albans.	
Výška 15 000 stop. Cvičte útok na Blenheimy.	
Základno, tady 303. Rozumím, konec.	
Všechny letadla 303, držte formaci.	
-Kobro, Němci na druhé hodině. (polsky) - <i>Żadnou polštinu!</i>	
Tady Žlutá 2. Bandita na druhé hodině. Nízko.	
- <i>Ignoruj je a zůstaňte ve formaci.</i> -Základno, neslyším vás.	
Paszko, ber ho.	Doslova „bierz sukinsyna“. Vulgarismus vynechávám z důvodu úspory času.
Dobře, Kobro.	
<i>Żádné rozhovory polsky.</i> <i>Żádné tlachání v polštině.</i>	
Bandita. Vzdálenost: 100 m. Rychleji!	
Jak se ti to líbí?	
Tady 303, bandita zasažen. Přistávám.	
Díky bohu. Dobrá práce.	

<i>Všem 303: eskortovat Blenheimy a přistát.</i>	
<i>RAF bombarduje německé a italské letecké základny jako odvetu</i>	Rádiové vysílání – v pozadí jsou dobové záběry rozbombardovaného města – informaci v titulcích vynechávám.
<i>za nacistickou leteckou ofenzívu.</i>	
<i>Následujících pár týdnů rozhodne, zda Nacisté porazí Brity</i>	
<i>a dosáhnou letecké převahy.</i>	
<i>Kvůli britským náletům na severní Itálii, Mussolini protestuje v neutrálnímu Švýcarsku,</i>	
<i>v jehož vzdušném prostoru přelétává RAF.</i>	
<i>Švýcarská vláda protestuje proti narušení jejího leteckého prostoru Brity.</i>	
<i>Nicméně to je vše, co může udělat.</i>	
Dále.	Urbanowicz salutuje – informaci v titulcích vynechávám.
Pane, nadporučík Urbanowicz.	
Pane.	
Nadporučíku, po majoru Krasnoděbském převezmete velení stíhací perutě.	
303. stíhací perut' je připravena k akci.	
Děkuji, pane.	
Co si myslíte o vašich pilotech?	
Neexistují lepší.	
Pozor!	

Pohov!	
Pánové,	
musíte pochopit, že jsme kolečka ve stroji bezpečnosti Velké Británie.	
Naše radarové stanice a pobřežní hlídkové stanice	
jsou schopny varovat nás 15 minut před německým útokem.	
Pokud se jen jedna perut' zpozdí, ztratíme převahu.	
Bojujeme jako jedna velká pěst.	
Je to jasné?	
Můžu?	
Pánové, (polsky)	
všechny vás znám,	
mnoho z vás jsem cvičil, vím, jakou máte chuť bojovat	
a jak je těžké být ozubeným kolečkem ve stroji.	
Taky vím, že...	
... se všichni bojíte, nevíme, co je doma s našimi rodinami.	
Naši bratři a přátelé teď bojují v podzemí, v lesích, u partyzánů.	
A víte, co by dali, být na vašem místě.	

A tady, pánové,	
tady je jediný kousek, možná poslední kousek, svobodného Polska.	
Tady je polská armáda, pánové! Vy!	
V roce 1939 jsme se nevzdali a budeme bojovat až do konce!	
Jak se zpívá v hymně: Dokud žijeme...	
Celé Polsko nás sleduje a věří v nás.	
Víte, jak nám doma říkají?	
Andělé pomsty.	
Narodili jste se, abyste bojovali!	
Takže ty Skopčáky dostaneme a dáme je Anglánům na talíři.	
Ať stojí s otevřenou pusou.	
Ano!	
-Je to jasné?	
-Ano, pane!	
Těsněji!	
Nechci potom poskakovat jako pták ve volných spodkách.	Text byl špatně srozumitelný, část jsem si domyslela z kontextu.
<i>Červená 303, tady základna. Vektor 1-5-0. Banditi nad Hastings.</i>	
<i>Výška 2-0. Útok!</i>	

PRVNÍ BOJOVÝ LET 303. STÍHACÍ PERUTĚ, 31. SRPNA 1940	
Základno, tady Červená 303.	
Rozumím. Konec.	
Připletl se nám sem bandita. Nechte ho mě. (polsky).	
Dobře, Kobro, za 1939.	
Uklidíme La Manche a potom rovnou do Polska.	
Dívejte se a učte se.	
-Dokončím ho! -Dostal to, i tak spadne.	
Kobro, vrať se, banditi na dvanácté.	
Vidím! Nevládnete je?	
Tohohle mám v zaměřovači, mohl jsem si ho odškrtnout.	
<i>Žádnou polštinu!</i>	
Základno, tady Paula 5!	
Dostal jsem to!	
Nouzově přistávám!	
NĚMECKÁ LETECKÁ ZÁKLADNA, OKUPOVANÁ FRANCIE	
Sakra!	Následující scéna je v němčině.
Bože! To bylo blízko!	

Kdo má číslo RF-B? Dostanu ho!	
To byli Poláci. Trefil tě jeden z nich.	
Tak umí létat jen jeden Polák! Sakra!	
VELITELSTVÍ ZÁKLADNY NORTHOLT, OSMÝ TÝDEN BITVY O BRITÁNII	
Šest sestřelů na první misi. Je to vůbec možné, majore?	
Major Kellet letěl s nimi.	
To zní skvěle.	
-Noviny o tom už vědí? -Ne, ještě ne.	
Určitě je sestřelili Kent a Kellett, zatímco Poláci si za to připsali zásluhy.	
Možná byste měl letět s nimi?	
Na 303. stíhací peruť.	
Váš účet je vyčerpaný.	
Prosím na účet generála Sikorského.	
Ne, ne.	
Generál Sikorski si cení té iniciativy, ale po zaplacení posledního účtu prosí,	
aby se to neopakovalo.	
Nebojte se. Dnes platím já.	
Díky, kámo.	

-Díky. -Prosím.	
Sakra.	
<i>Nacistická vláda dala jasně najevo, že nechce vládnout na svém území.</i>	
<i>Ale nad územím celé Evropy.</i>	
<i>A poté využít její zásoby, aby mohla vládnout zbytku světa.</i>	Do této části je text z rádia srozumitelný a ve scéně tvoří hlavní zvuk. Od této části se přesouvá do pozadí a v popředí je rozhovor. Rádiové vysílání tedy dále necitují.
Mám pro vás úkol.	
Dobře.	
O co jde?	
Kdysi jste byla slavná a talentovaná herečka.	
Můžu zařídít, abyste se vrátila na první stránky novin.	
A co mám udělat?	
Chci, abyste se sblížila s Poláky.	
Poznejte je. Vyfoťte se s nimi.	
Na první stránku se dostanou pouze hrdinové. Jsou hrdiny?	
Někteří ano.	
Například Urbanowicz.	
-A když zemřou? -Zemřou jako hrdinové.	

A vy budete truchlit. To bude vaše role.	
Jen aby to fungovalo.	
Začněte s Urbanowiczem.	
Dobré ráno, pane.	
-Letče! -Ano, pane.	
Vy jste minulý týden nouzově přistával?	
Ano, pane.	
-Kolik vám je? -Za dva týdny mi bude 22, pane.	
Abyste se toho dožil, synu.	
Můžeme se vyfotit?	
Pojďte se mnou.	
Úsměv, prosím.	
Slečno Brownová, jste filmová herečka, zkuste to lépe.	
-Ještě jednou. -Pojď.	
Všichni.	
Úsměv, kluci.	
	Scéna pokračuje dobovými fotografiemi pilotů 303. stíhací perutě – informaci v titulcích vynechávám.
<i>1-2-0.</i>	
<i>Přes 500 nepřátel se blíží k Biggin a Kenley.</i>	

-Žádná angličtina! -Tolo, nech toho.	
-Výška 2-0. Útok! -Základno, tady 303. Rozumím. Konec.	
Pánové, dnes máme dohled. Letí s náma anglický vedení.	
Ukažme jim, jak se lítá.	
Chraňte mu zadek, ať se mu nic nestane.	
303, tady základna. Vektor 0-9-0.	
Přes 600 nepřátel nad Margate. Směr: Londýn.	
Výška 2-0. Útok!	
Základno, rozumím. Konec.	
Bandita na desáté pod námi.	
-303, nepřátelé na desáté nízko. -Sakra!	
Nikdy jsem neviděl tolik třešniček!	
-Tady 303. Modrá sekce oddělit a útočit. -Dobře.	
Slyšeli jste? Hodně štěstí.	
-Červená sekce za mnou! Útok! -Ten je můj.	
-Donalde, co děláš? -Promiňte pane, jen to s ním skončím.	
Nevadí.	

Zatracení Poláci!	
Ten je můj!	
Na tři jdu dolů, na pět odletíš a já střílím.	
Donalde, vidíš to?	
Vincent má Skopčáka v zádech. Ber ho!	
Dva...	
Přestaňte mluvit polsky!	
Tři...	
Veliteli, bandita na šesté.	
Čtyři...	
Oh, mám problém.	
Pět!	
Sakra!	
Zatracení Poláci!	
-Veliteli, vše v pořádku? -Děkuju, Donalde!	
K vašim službám.	
Pánové.	
Zachránili jste mi život.	
Letěl jste s námi, jste jeden z nás a my se vždycky navzájem chráníme.	
Tak nás to učili.	

-Jako mušketýři. -Ano.	
Za začátku jsem pochyboval.	
Mýlil jsem se.	
Jste nejlepší piloti, jaké máme.	
-A vy jste skvělý velitel. -A vy diplomat.	
Pánové, prosím.	
Všechno to hned napíšeme.	
Ti nejlepší piloti na světě.	
Děkuju.	
-Oni to fakt dokážou! -Co?	
Na vlastní oči jsem viděl, jak sestřelili osm letadel bez vlastních ztrát.	
Tady je gratulace od ministra Sinclaira.	
Novináři a BBC to už vědí?	
-Samozřejmě. -Dobře.	
Chci, aby informace o tomhle polském vítězství nebyly jen v rádiu, ale i na prvních stránkách novin. S fotografiemi.	
Pokud stále nejsi proti cizincům.	

Samozřejmě, že ne.	
-Hospoda? -Hospoda? Já? S Polákama?	
Ó ne.	
Pánové, vsadíme se s kým dnes bude tančit?	
Se mnou.	
Sázím na Donalda.	
Díky, Tolo, ale myslím, že s Urbanowiczem.	
Jak to bylo? Jeden za všechny.	
Všichni za jednoho.	
Dobrý večer.	
Máte oheň?	
Zatančíme si?	
Proč ne.	
Děkuji.	
Ano!	
-Takhle se vždycky chováte k ženám? -Jak?	
Sázíte se o ně.	
Vsadili jsme se o to s kým z nás si zatančíte.	
A kdo vyhrál?	

-Tolo. -Který to je?	
-Tamten. Víím, není moc hezký. -O co jste se vsadili?	
O rundu.	
Anselle, láhev whisky pro tohoto pána. Na mě.	
Jistě.	
Nechtěl jsem vás urazit.	
I tak se vám to povedlo.	
Pánové.	
Tady. Obvykle k sobě nezvu cizince.	
Dovolte, ať se znovu představím.	
Donald Zumbach.	
-Těší mě. -Slečno.	Francouzština.
Nikdy se nepoučím.	
O DVA ROKY DŘÍVE BADEN, RAKOUSKO	
Nezneužívej situace!	
Všichni se dívají.	
To mě nepřekvapuje. Vypadáš nádherně.	
Kapitáne von Rüttenbergu. Nadporučíku Urbanowiczi.	

Rád vás vidím.	
Můj přítel z leteckých závodů.	
-Přítel? -Ne všichni Němci volili Hitlera.	
Inženýr Kochan.	
-Dobry večer. -Dobry večer.	
Kapitán Johann Behr.	
Těší mě. Sedněte si, prosím.	
Děkujeme.	
-Nemůžu? -Nezasloužíš si to.	
Dlouho jsme se neviděli.	
-Dva roky? -Tři.	
-Opravdu? -Ano.	
Odkud se znáte?	
Z mistrovství světa v letecké akrobacii.	
Velmi zajímavé.	
Počkej. V klidu.	
-Automatický nebo gravitační? -Prosím?	
Karburátor. Do Messerschmitu 109.	

-Jagoda Kochan. -Wilhelm von Rüttenberg. Těší mě.	
-A?	
Připijte si na nadporučíka Urbanowicze, nejlepšího pilota, jakého znám. A na blízké mistrovství v Londýně.	
Doufám, že tentokrát vyhrájeme my.	
-Tím bych si nebyl tak jistý. -Vyhrájeme pro našeho Führera.	
Napijte se na přátelské rivalství a mistrovství.	
A ne za Hitlera?	
Pro naše přátelství nastal těžký čas.	
Bohužel.	
Na naše vůdce.	
Ne, na vaši krásnou partnerku.	
Zatančíte si se mnou? A vaším svolením, samozřejmě.	
-Může? -Samozřejmě.	
Tak, automatický nebo gravitační?	
Prosím, sedněme si.	
(pochodová píseň SA)	Pro účely titulků jsem nepřekládala celý text písně, ale pouze uvedla o jakou píseň se jedná. V pozadí hajlují – informaci v titulcích vynechávám.

<i>Hlásí se Londýn.</i>	Rádiové vysílání. Doplněno o dobové záběry z letadel – informaci v titulcích vynechávám.
<i>Dnes ráno, německé bombardéry znovu pokusily bombardovat Anglii.</i>	
<i>Nevíme, kolik zasažených letadel RAF přidá do včerejšího rekordu.</i>	
<i>Jak informovalo Ministerstvo letectví...</i>	
NĚMECKÁ LETECKÁ ZÁKLADNA, OKUPOVANÁ FRANCIE, 1940	
<i>Druhé křídlo, připravit se ke startu.</i>	
<i>Pozor! Pozor!</i>	
<i>Druhé křídlo, připravit se ke startu.</i>	
Dneska nemají šanci.	
Všechny je dostaneme.	
To není vojenské letiště, ale nemocnice!	
Paulo 5, souřadnice sedí. Rozkaz je rozkaz.	
Do krytu!	
<i>Okamžitě ukončit útok!</i>	
Paulo 5, nerozuměl jsem.	
-Dobrý večer, pánové. -Inženýre Kochane, dobrý večer.	
-Prosím.	
-Děkuji.	
-Andruszkowe, je čas jít. Dobrou noc. -Dobrou noc.	

Ne, děkuji.	
Víš, že nejnovější Spitfiry taky nemají automatický karburátor?	
Nepodařilo se mi...	
najít naši Jagodu. Ani přes odboj ani přes kontakty doma.	
-Myslíte, že...	
-Ale, pracujeme na tom. Bude v pořádku.	
DEBLIN, SRPEN 1939	
VELITELSTVÍ ZÁKLADNY NORTHOLT, ANGLIE 1940	
Počkejte tady.	
Poručík Zumbach, pane.	
Vstupte.	Zumbach salutuje – informaci v titulcích vynechávám.
-Jak vám mohu pomoci?	
-Pane, můžeme mluvit francouzsky?	
-Moje angličtina není dost dobrá.	
-Jistě.	
Hledám dceru inženýra Kochana. Jmenuje se Jagoda Kochan.	Rozhovor mezi Zumbachem a Jonesem je veden především ve francouzštině a přeložen polskými titulky. Když se obrací na slečnu Brown, přechází do angličtiny.
Victorie, zapište to. Jagoda Košan.	Opět zkomolenina jména, přepsala jsem z odposlechu na „Košan“.
Kochan. Jagoda Kochan.	

Jak... Košan?	
-Mohu, pane? -Prosím.	Angličtina.
Všichni trpíme.	Znovu přechod do francouzštiny.
Pokud se slečna Kochan objeví v Anglii nebo v jedné z našich kolonií, naše služby o tom budou vědět.	
Budeme vás okamžitě informovat.	
Děkuji.	
Dobře.	
-Ještě něco? -Ne, děkuji.	
-Na shledanou. -Na shledanou.	Zumbach se loučí slovy „bye“ zatímco Jones francouzským „au-revoir“, obě varianty jsem přeložila jako na shledanou.
-Nadporučíku Urbanowiczi. -Victoria Brown.	
Těší mě.	
-Mohu vás požádat o tanec? -Jistě.	
Donalde, máš banditu vysoko na desáté, ber ho.	
Ano, pane.	
Kobro, máš mě na sedmi hodinách.	
Ten se vykoupal.	
Budu ti ho počítat jako pravděpodobného.	

-Vektor 1-2-0. -Stačí vám palivo?	
<i>Přes 500 nepřátel se blíží k Biggin.</i>	
Stačí.	
Kobro, další je tvůj.	
-Poručík Paszkiewicz? Dobrý den. -Ano.	
Jak se cítí eso polského letectva, po sestřelení pěti nepřátelských letadel?	
Jak se cítím?	
Apetit s jídlem roste.	
-Dobrý den, pane Fiedlere. -Dobrý den.	
-Kolegové vám řeknou víc. -Paszko, nebuď tak skromný.	
Co vám dává sílu v té nebezpečné válce? Každý z vás může každou chvíli zemřít.	
Myslím, že láska k mé ženě a dcerce, které jsou ve Varšavě.	
-A Jazz. -Jazz?	
-Pes Jazz. -A ne nenávisť k nepříteli?	
Ne, myslím, že umřít je možné jen v lásce.	
Dobré ráno. Co vás sem tak brzo přivádí?	

Tohle.	
Velký triumf polské 303. stíhací perutě.	
Hezká propaganda.	
Řekl jsem, že se ohřejete v jejich slávě.	Doslovný překlad: „Řekl jsem vám, že se ohřejete v lesku jejich slávy,“ jsem zkrátila na „Řekl jsem, že se ohřejete v jejich slávě“.
Ano, přesně. A kde tam jsem?	
Ne? Já vám to ukážu. Tady. Mimo obraz!	
A kde jsem měla být? Tady!	
Nebo tady. Vedle Urbanowicze.	
Zumbacha tam taky nevidím.	
Drahá,	
to je válka.	
KASINO V PAŘÍŽI, OKUPOVANÁ FRANCIE	
Našli je v sestřeleném Spitfiru. Podívej.	Jsou ukázány britské noviny s fotografií 303. stíhací perutě na první straně – informaci v titulcích vynechávám, stejně tak jako překlad textu.
Polští piloti? Škoda, že je musíme zabít.	
My jsme taky v novinách. Promiňte, mohu? Děkuji.	
Donutí tě to přemýšlet proč jsou takoví na předních stránkách.	
A u nás? Vůdce.	
Dále Vůdce. A znovu Vůdce.	

Děkuji.	
Máš něco vůči našemu Vůdci?	
Mám něco proti tomu, že ve jménu našeho Vůdce	
někteří střílejí do sanitek s červeným křížem.	
Do nepřátelských sanitek.	
Do sanitek, které vozí raněné.	
Chceš mi něco říct?	
Co myslíš?	
Pánové. Máme hosta. To je Kent.	
Chlapci! Nastupte si.	
Kam jedeme, pane?	
Za zábavou. To je rozkaz.	
Když rozkaz tak rozkaz.	
Tolo, čepici.	
Děkujeme, pane.	
-Vlezeme se tam? -Ne, už není místo.	
Pánové! Drinky jsou na mě. A dnes mi můžete říkat Forbski.	
Noc je mladá. A my teprve začínáme.	
Pánové!	

Dnes se budeme bavit v polském stylu.	
Gratuluji. Dáte si něco k pití?	
-Pijete rychle? -Mám žízeň.	
Poručíku Zumbachu?	
Myslím, že se vám musím omluvit.	
Prosím, přidejte se k nám.	
Na zdraví.	
Potom jsme se z Rumunska dostali do Francie.	
-Někteří z nás v převleku na kněze. -Pozoruhodné.	
Janek? Johnny? Donald?	
Kterým z nich jsi dnes?	
Žádným.	
-Mám pro tebe jméno. -Ano?	
Něco mi slib a je tvoje.	
Jaký slib chceš slyšet?	
Slib, že neumřeš.	
-Samozřejmě, že neumřu. -Lháři!	
NOČNÍ NÁLETY, HAROLD WOOD, 1940	
Ráda s tebou tančím.	

Mohli jsme to být my.	
Mohls to být ty.	
Nemůžu tě teď ztratit. Nemůžu.	
Základno, tady Modrá 303.	
Jsme ve vzduchu.	
Najděte Zumbacha.	
-Potřebujete cigaretu, pane? -Potřebuju Zumbacha.	
-Musíš jít. -Co?	
Musíš se vrátit k peruti.	
Odkud věděli, kde jsem?	
Od toho je rozvědka.	
Základno, tady Červená 303.	
-Slyšíte mě? -Slyšíme.	
NORTHOLT, DEVÁTÝ TÝDEN BITVY O BRITÁNII	
Ve vzduchu.	
<i>Červená 303, tady základna. Vektor 1-6-0.</i>	
<i>Přes 100 nepřátel nad Horham.</i>	
Základno, rozumím. Konec.	
Kobro, jsem tady. Omlouvám se.	

Lépe pozdě než nikdy, Donalde. V klidu.	
Dneska je klid.	
Františku?	
Františku, zpět do formace!	
Zase vypnul rádio!	
Kdes byl?	
Nad kanálem. Viděl jsem dalšího.	
Dostals ho?	
A my jsme mysleli, že tě dostali. Kluci tě už zapíjejí.	
Co tě tak pobavilo?	
To znamená, že vám na mě záleží.	
Seržante Františku, naposledy jste opustil formaci.	
Propouštím vás z perutě.	
-To není možné. -To je možné.	Vzhledem k Františkově původu je zde použita čeština, titulky by zde bylo možné v krajním případě úplně vynechat.
Budete létat mimo formaci.	
-Jako sám? -Ne, s námi, ale vedle.	
Jako náš host.	
Nebudeš křídlem.	
Ale pozor, nikdo ti nebude chránit zadek.	

Děkuji, pane kapitáne.	
Forbski? Pojd'te.	
Poslechněte si ho.	
Vsadíme se o dvě dvojité skotské, že další dívka od vás neodejde.	
Platí?	
-Platí. -Přetínám.	
Sundejte si sako.	
-Podvodníku. -Jsem na řadě.	
-Přejte mi štěstí. -Hodně štěstí.	
Ahoj, napiješ se?	
Ahoj, ty jsi polský pilot?	
Ano, jmenuji se Jan. Létám v 303.	
Gin s tonikem, prosím.	
Gin s tonikem a dvojitou skotskou na ledu, prosím.	
Na můj účet.	
Pěkný přízvuk, Jane.	
Ale, ne..	
-Kupuješ. -Počkej. Počkej.	

Ahoj. Jste polský pilot?	
Ano. Létám s polskou perutí. Jmenuji... se Forbski.	
Prosím.	
Ještě jednou dvojitou skotskou. A dvě pro moje přátele na konci baru.	
Anglii už jsme nejspíš dobili.	
Rychle! Rychle!	
<i>303, tady základna.</i> <i>Vektor 1-2-0.</i>	
<i>400 nepřátel nad Maidstone.</i> <i>Směr: Londýn.</i>	
<i>Výška 1-8. Útok!</i>	
Základno, rozumím. Konec.	
<i>303. Vektor 1-2-0.</i>	
Bandita vysoko na druhé hodině.	
303, všichni vpravo a rozpustit formaci!	
Mám banditu na ocasu.	
Kapitáne Urbanowiczi.	
-Majore Jonesi. -Slečno Brown.	
Ano?	
Pánové,	
Arsen Cebrzyński.	

Stefan Wójtowicz.	
Přestaňte prosím hrát.	
(polská hymna)	Všichni se při zpěvu hymny postaví a následně v tichosti tančí – informace v titulcích vynechávám.
<i>303 Modrá 3, ozvěte se.</i> <i>Opakuj, ozvěte se!</i>	
<i>303 Modrá 3, ozvěte se...</i>	
Kapitáne, gratuluji k úspěchům.	
Co pro vás mohu udělat, aby se vám dařilo ještě více?	
Pane říšský maršále, přeji vám dlouhý a zdravý život.	
Je tady.	
Dokončíme to později.	
Omlouvám se, jdu pozdě.	
Zrovna jsem přistál.	
-A? -A...	
-Zařídila jsem ti převelení. -Co?	
Potřebují letecké instruktory. Je potřeba zaučit rekruty.	
Už nebudeš muset bojovat.	
Ale já chci bojovat.	
Nepřežiješ to!	

Možná.	
Ale musím bojovat.	
Proč?	
Protože tohle je můj život, moje práce, moje povinnost.	
A nechci opustit své bratry.	
V tom případě nemáme šanci.	
O čem to mluvíš?	
Už tě nechci vidět.	
-To nezní jako ty. -Neznáš mě.	
Cože?	
Jdi.	
Měl bys jít.	
Výborně, bravo!	
Zajímalo mě, co děláte po večerech. Dobré představení.	
Pro vás.	
Dopis od Jagody.	
Pokračujte, slečno Brown.	
Nebudu hrát válečnou vdovu.	
Mise ukončena.	

-Kapitáne Urbanowiczi. -Ano?	
Děkuji.	
Za co?	
-Za milé překvapení. -Nevěřil jste v nás.	
Věřil, nevěřil. Koho to zajímá?	
Narodili jste se jako bojovníci. A my jako politici.	
Co je to?	
Vaše nekrology.	
-Jak prozíravé. -To je moje práce.	
Už je nepotřebujete?	
Nechte si je.	
Hodně štěstí.	
Děkuju.	
Za děkuju si nic nekoupím.	
Vyrovnáme se později.	
Pánové, tolik jich ještě nebylo.	
Mají třikrát tolik letadel než my.	
Kellet říkal, že můžeme letět ve volné formaci.	
V polském stylu.	

Bůh nám pomáhej.	
-Pánové, do letadel a všichni se vrátíme! -Konečně to pochopili.	
Drž nám palce.	
<i>303, tady základna.</i>	
<i>Vektor 1-0-0.</i>	
<i>K londýnskému přístavu se blíží více než 600 banditů.</i>	
<i>Výška 2-0. Útok!</i>	
PŘELOMOVÝ DEN BITVY O BRITÁNII 15. ZÁŘÍ 1940	
Rádiové ticho!	V pozadí zní rádiový rozhovor, který jsem nepřekládala.
<i>Cíle: Biggin Hill, Kenley, Croydon.</i>	
Dnes vyhrájeme.	
Dnes se pomstím.	
Pánové, dnes to nebude jednoduché.	
Ať nás Bůh ochraňuje.	
Ano.	
Doprava, spolu!	
Ten je můj.	
Dornier zasažen. Ber ho!	
Beru!	
Bože! Tolik banditů!	

Ne!	
Zatracení Anglání!	
Mám ho na ocase!	
Pamatujete na toho Skopčáka, kterej to minule líznul?	
Teď jsem ho dostal!	
<i>Paulo 1, tady základna. Přestaňte bojovat!</i>	
Základno, Paula 1. Jsem zasažen. Nouzově přistávám!	
<i>Můj drahý Janku, doufám, že je u tebe vše v pořádku.</i>	Jedná se o voiceover Jagody, která čte slova svého dopisu, z tohoto důvodu jsem dala text do kurzívy.
<i>Pokud je s tebou otec, obejmi ho za mě.</i>	
<i>U nás je špatné počasí, a dny jsou tak krátké.</i>	
<i>Hodně mých blízkých nezvládlo mrazy.</i>	
<i>Cítím se sama.</i>	
<i>Byla jsem trochu nemocná, ale už je lépe.</i>	
<i>Slyšela jsem o vašich úspěších, a že je u vás už cítit jaro.</i>	
<i>Doufám, že i u nás brzy zavane teplý vítr.</i>	
<i>Nemůžu se dočkat.</i>	
<i>A tebe, tebe pořád moc... miluju.</i>	

CALAIS, OKUPOVANÁ FRANCIE	
Dobrý den.	
Kapitáne Behre, tajná zásilka z Oberkommanda.	
-Můžeš to otevřít? -Samozřejmě. Děkuju.	
Zásilka přímo od maršála.	
<i>Německý národ nikdy nebyl tak dobře připraven na vítězství.</i>	Jedná se o projev Göringa prostřednictvím gramofonové nahrávky, proto je označen kurzívou.
<i>Máme nejlepší letadla, nejlepší strategii a nejlepší piloty!</i>	
<i>Proč jsme tedy nevyhráli?</i>	
<i>Co nám chybí? Vůle! Vůle a disciplína!</i>	
<i>Jak měly naše bombardéry zvítězit, když je naše stíhačky neochránily?</i>	
<i>Proč ses nechal sestřelit, ty idiote?!</i>	
<i>Teď je rozhodující chvíle Bitvy o Británii.</i>	
<i>Přineste mi hlavu anglického buldoka!</i>	
<i>Pokud se teď vzdáte, jste zrádci!</i>	
<i>Zrádci velkého německého národa.</i>	
NORTHOLT, 26. ZÁŘÍ 1940	Vojáci salutují – informaci v titulcích vynechávám.
Vaše Veličenstvo, mohu Vám představit poručíky Łokuciewského,	

Paszkiewiczze,	
Daszewského,	
seržanta Szaposznikowa	
a poručíka Januszewicze.	
-A majora.. Urba..Urban.. -Witold Urbanowicz.	
Je mi ctí, Vaše Veličenstvo.	
Poručík Cumbach, Vaše Veličenstvo.	
Zumbach.	
Slyšel jsem o vašich vítězstvích, poručíku.	
Všichni se stávají legendami.	
Pro slávu národů, Vaše Veličenstvo.	
Ale vaše jméno není polské, ne?	
-Švýcarské, Vaše Veličenstvo. -Ale jsem Polák, Vaše Veličenstvo.	
-Seržant Josef... omlouvám se... -František. Vaše Veličenstvo.	
Jste Čech nebo Slovák, seržante?	
Jsem Polák, Vaše Veličenstvo.	
A vy?	
-Kapitán Henneberg, Vaše Výsosti. -Dán?	
Polák, Vaše Veličenstvo.	

-A vy? -Seržant Wünsche, Vaše Veličenstvo.	
-To je staré německé příjmení. -Ano, pane, ale jsem Polák.	
Bezpochyby.	
-Jak se jmenujete Vy?	
-Seržant Tadeusz Andruszków, Vaše Veličenstvo.	
Rus?	
-Nic neříkejte. Polák. -Da.	
Mám dojem, že být Polák je stav mysli.	
Moje země vám toho mnoho dluží.	
Připojili jste se k nám na poslední chvíli.	
Ale díky vašemu hrdinství a velkému osobnímu odhodlání	
společně porazíme tohoto zatraceného nepřítele.	
Ať žije král Jiří!	
Pohov!	
Vaše Veličenstvo.	
Napsal byste pár slov do naší kroniky?	
Pro 303. stíhací peruť by to byla obrovská pocta.	
Pocta je na mé straně.	

-Máte někdo pero?	
-Ano, Vaše Veličenstvo.	
Když mezi vámi stojím, začínám se cítit jako Polák.	
Ať žije král Jiří! (polsky)	
Počkej! Tadeuszi!	
Neboj se!	
-Zbláznila ses! -Do tebe!	
Prosím.	
Dejte mi ho.	
Postarám se o něj, než se náš statečný pilot vrátí.	
Děkuji.	
<i>303, tady základna. Vektor 1-8-0.</i>	
<i>300 nepřátel nad Portsmouthem.</i>	
<i>Výška 2-0. Útok!</i>	
Základno, tady 303. Rozumím. Konec.	
Můj Bože. Jaký pohled.	
Ted' vím, že tuto válku vyhraje.	
303, tady Ken.	
Skvělé, že jste tady, polská 303.	
Lovu zdar!	

I vám!	
	V následující scéně jsou použity dobové záběry oslav skončení války – informaci v titulcích vynechávám.
Piloti 303. stíhací perutě v bitvě o Británii sestřelili nejvíce	
nepřátelských letadel – až 126, s nejmenšími vlastními ztrátami.	
Zahynulo osm pilotů.	
Kniha Arkadyho Fiedlera „Dywizjon 303“ se dostala do Polska v roce 1942.	
Významně podpořila válečného ducha proti nenáviděnému německému okupantovi.	
„ <i>Nikdy během konfliktů</i>	Slavný citát Churchilla, český překlad převzat z knihy Ch. Bowyera – <i>Dějiny RAF</i> . ¹⁷⁸
<i>nedlužilo tolik lidí</i>	
<i>tak mnoho takové hrstce (pilotů).“</i>	
Stíhací piloti (bojové i provozní lety) v Bitvě o Británii – 303. stíhací perutě.	
Režie	
Scénář	
Kamera	
Speciální efekty	
Střih	
Hudba	
Zvuk	

¹⁷⁸ BOWYER, Chaz, op. cit., s. 93

Výprava, kostýmy	
Líčení	
Produkce	
Koprodukce	
Hráli	

Závěr

Diplomová práce se zabývá překladem titulků polského válečného filmu *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa*. Překlad byl proveden částečně z odposlechu (polské dialogy) a částečně oficiálním překladem polských titulků, které jsou dodány v originálním DVD. Polské titulky byly využity při dialozích v angličtině, němčině a francouzštině. Pracovala jsem tedy se dvěma typy překladů – s bezprostředním překladem z polštiny do češtiny a s překladem přes tzv. třetí jazyk (třetím jazykem je zde míněna opět polština a v případech dialogů v angličtině, němčině a francouzštině). Bezprostřední překlad byl komplikovanější a to hned z několika důvodů. Tím hlavním byla nutnost překládat z odposlechu a tedy nemožnost mít při překladu před sebou originální text (např. scénář). Překlad z odposlechu není nikdy stoprocentně přesný, což je jeden z jeho problémů. V mém případě se objevily komplikace například ve scénách leteckých bojů, kdy mezi sebou piloti komunikují přes letecké rádio. Jednak jsou tedy dialogy v některých případech lehce deformované rádiem a nesrozumitelné především přes okolní hluky motoru, střelení a letadel. V těchto situacích jsem byla nucena si některé části dialogů domyslet (v případě oficiální zakázky na překlad překladatel v lepším případě dostane scénář nebo dialogovou listinu, aby nedošlo k nesrovnalostem).

K pochopení celkové problematiky překladu a dodržení všech stanovených norem a pravidel, ale také pro inspiraci k řešení problémů překladu titulků, jsem na začátku práce s pomocí vybraných publikací zabývajících se překladem uvedla základní pravidla překladu, rozdíl mezi jednotlivými druhy překladů, nastínila problematiku audiovizuálního překladu a tu doplnila řešeními jednotlivých situací právě z výše zmíněných publikací. Následně jsem krátce představila samotný film *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*, jeho přijetí kritikou a diváky a srovnala ho s britským filmem *303. Bitwa o Anglię* který taktéž sleduje osudy polských pilotů 303. stíhací perutě během Bitvy o Británii. Od filmu *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* se liší kromě výše zmíněné britské produkce také nahlížením na postavy a sledováním jejich osudů (především poručíka Jana Zumbacha) až do konce druhé světové války. *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* se zaměřuje pouze na úsek Bitvy o Británii v září 1940. Je to dáno jeho založením na knižní předloze spisovatele Arkady Fiedlera *Dywizjon 303*. Dle mého názoru bylo tedy důležité krátce zmínit knihu a následně srovnat události vylíčené v knižní předloze a filmu.

Důležitou součástí práce jsou letecké profesionalismy, slang a také armádní hodnosti (ty se ukázaly jako problematické), ze kterých jsem vytvořila glosář pojmů. Původní znění bylo buď v angličtině (v tomto případě byl polský ekvivalent přeložen oficiálními titulky a já dodala pouze český ekvivalent), nebo v polštině (v tomto případě jsem polské slovo dodala z odposlechu, přidala český ekvivalent a anglické znění jsem ponechala bez překladu) nebo v němčině (pouze ve dvou případech, opět bylo slovo přeloženo oficiálními polskými titulky a já dodala český ekvivalent). Terminologii jsem rozdělila do několika podkapitol – vojenské hodnosti, terminologie spojená se stíhacím letounem a vojenská terminologie a slang.

V první podkapitole se objevil problém dělení hodností v jednotlivých zemích. Pro vyřešení problému jsem využila knihu Jana Michla – *Cizinci v RAF. Stíhači z okupované Evropy v bitvě o Británii* a knihu Chaze Bowyera – *Dějiny RAF*. Hodnosti byly užívány především během dialogů v angličtině, v tomto případě byly do polštiny přeloženy oficiálními titulky. Např. v případě seržanta hodnost zazní v angličtině i v polštině, ale vzhledem k úplné ekvivalenci pojmů toto nevytvořilo problém. Jak uvádí Michl, k rozdílům dochází, protože „Poláci na rozdíl od Angličanů povyšovali podle délky odsloužených let, zatímco Britové povyšovali na základě schopností a činů jednotlivého důstojníka.“¹⁷⁹ Anglické hodnosti Flight Lieutenant, Flying Officer, Pilot Officer jsou tedy oficiálními polskými titulky přeloženy jako jedna hodnost, a to „porucznik“. České ekvivalenty se v obou zmíněných knihách liší, a to u hodností Flying Officer (Boyer hodnost překládá jako nadporučík i poručík – opět případ, kdy dva britské vojenské stupně odpovídají jednomu českému), zatímco Michl pouze jako nadporučík) a Pilot Officer (Boyer překládá jako podporučík, zatímco Michl jako poručík). V obou případech se řídím překladem Michla.

V podkapitole terminologie spojená se stíhacím letounem se objevily slangové výrazy jako „dławić się“ (dusit se – slangový výraz pro problém stíhačky při přechodu do střemhlavého letu) nebo „nurkować“ (letět střemhlav dolů) nebo termín „gaźnik pływakowy“ (plovák karburátoru v letadle).

Co se týká podkapitoly „Vojenská terminologie a slang“, zde jediné problematičtější slovo tvořil termín „tally-ho“, tedy něco jako válečný pokřik pilotů před bitvou,

¹⁷⁹ MICHL, Jan, op. cit., s. 25.

typický pro RAF. Ten se objevil pouze v anglickém znění bez polského překladu. Jelikož jsem polský ekvivalent nenašla, přeložila jsem slovo jako „udanego lowu“ a do češtiny jako „lovu zdar“. K nalezení co nejvíce termínů a překladů jsem využila také český film *Tmavomodrý svět* režiséra Jana Svěráka z roku 2001. Zde se právě slovo „tally-ho“ objevilo a bylo oficiálním překladem přeloženo jako „jdeme na to!“.

Další podkapitolu tedy tvoří tabulka profesionalismů a slangu z filmu *Tmavomodrý svět*. Umožňuje komplexnější pohled na překlad termínů, jako právě u výše zmíněného slova „tally-ho“. Pomohla také v nalezení českého ekvivalentu slova „bandits“ „bandyci“, kterým letci označují nepřátelská letadla. V *Tmavomodrém světě* je označení přeloženo jako „banditi“, překladu se tedy držím i ve své práci. V obou filmech se také objevují názvy jednotlivých letců jako např. „Red 3“ (v polštině přeloženo jako „Czerwona 3-ka“ do češtiny jsem přeložila jako „Červená 3“. V *Tmavomodrém světě* je označení letadla „Blue Leader“ nepřeloženo a užito v původním znění. Vzhledem k polskému překladu mi ale přišlo vhodné označení přeložit do češtiny. Tabulka z filmu *Tmavomodrý svět* doplňuje předchozí tabulky i o další terminologické názvy jako je „knipl“, „hangár“ nebo „start povolen“. Všechny tyto poznatky z glosáře jsem následně uplatnila při překladu titulků.

Další důležitou kapitolou mé diplomové práce jsou již zmíněné titulky. Vedle klasických titulků dodávám k jednotlivým pasážím také komentáře a poznámky. Např. projev Churchilla a další projevy jsou uváděny prostřednictvím rádia a jsou proto označeny kurzívou, také upozorňuji na verzálky při nápisech míst a dat, které se objevují na obrazovce a doporučuji umístění českého překladu do levého nebo pravého dolního rohu obrazovky. Dále dovysvětluji slova jako „buldok“, což vrchní velitel Luftwaffe Göring užívá jako metaforu pro Anglii (Buldok je v Británii oblíbeným plemenem a několik jich vlastnil i Churchill.), „Hurricane“ (typ stíhacího letadla, na kterém piloti ve filmu létají), špatné vyslovení příjmení „Zumbach“, které bylo anglickým vedením několikrát zkomoleno (jako české řešení jsem ho přeložila jako „Cumbach“) nebo rozhodnutí neuvádět v titulcích plný text polské hymny a pochodové písně SA a uvést tyto informace pouze v závorkách.

Název filmu – *Dywizjon 303. Historia prawdziwa* jsem přeložila jako *303. stíhací peruť*.

Po případné technické a jazykové redakci by mohly mé titulky sloužit jako oficiální český překlad filmu při příležitostném uvedení snímku v ČR. Po náležité technické úpravě by bylo možné je jako další jazykovou stopu zařadit do nabídky společnosti Netflix. Věřím, že glosář se spolu s navrhovanými řešeními této problematiky může stát inspirací pro další překlady z této oblasti.

Streszczenie

Praca magisterska dotyczy tłumaczenia napisów polskiego filmu wojennego *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* z 2018 roku. Celem pracy jest opisanie problematyki tłumaczenia oraz stworzenie glosariusza terminologii wojennej.

Tłumaczenie zostało wykonane częściowo z odsłuchu (w przypadku dialogów w języku polskim) i częściowo z oficjalnych polskich napisów (w przypadku dialogów w języku angielskim, niemieckim i francuskim). Jest to tłumaczenie wielojęzyczne, częściowo tłumaczone bezpośrednio i częściowo tłumaczone poprzez język trzeci. Samo tłumaczenie jest częścią pracy magisterskiej i jest uzupełnione o komentarze wyjaśniające pewne decyzje przy tłumaczeniu poszczególnych dialogów i problemy w poszczególnych scenach (jak słaba zrozumiałość polskich dialogów przy scenach bitew powietrznych, spowodowana hałasem silników, strzał itd.). Tłumaczenie wraz z komentarzami jest częścią pracy.

Dla zrozumienia problematyki tłumaczeń w pierwszym rozdziale przedstawiam podstawowe zasady tłumaczeń, różnice pomiędzy ich rodzajami, pokrótce prezentuję teorię audiowizualnych tłumaczeń, szczególnie napisów, a także z pomocą literatury przedmiotu proponuję rozwiązania szczególnie problematycznych części.

Film i jego odbiór przez publiczność jest przedstawiony w kolejnym rozdziale. Film porównuję z filmem o identycznej tematyce – *303. Bitwa o Anglię* z 2018 roku, angielskiej produkcji. Interesującym faktem jest to, że filmy miały premiery tylko parę tygodni po sobie i obydwa zajmują się polskim Dywizjonem 303 w RAF. Różnica jest zauważalna w budowie fabuły – *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* kieruje swoją narracją tylko na wrzesień 1940 i tzw. Bitwę o Anglię, natomiast *303. Bitwa o Anglię* przedstawia głównych bohaterów podczas całej drugiej wojny światowej i po wojnie. Pierwszy film jest nakręcony na podstawie książki pisarza Arkady Fiedlera, którą pokrótce przedstawiam w osobnym rozdziale. Porównanie obydwu filmów pokazuje różny punkt widzenia produkcji polskiej i angielskiej, opisu postaci pilotów, ale głównie pomaga stworzeniu glosariusza terminologii wojennej, który staje się bazą dla samego tłumaczenia napisów.

Glosariusz jest podzielony na kilka akapitów m.in.: terminologia stopni wojskowych (tutaj problem różnych stopni wojskowych w różnych krajach został rozwiązany z pomocą książek Michla – *Cizinci v RAF. Stíhači z okupované Evropy v bitvě o Británii* i Bowyera – *Dějiny RAF*), terminologia związana z myśliwcami, terminologia wojskowa oraz slang. Przy uzupełnianiu glosariusza pracowałam także z czeskim filmem *Tmavomodrý svět* z roku 2001, o czeskich pilotach myśliwców w RAF podczas drugiej wojny światowej.

Glosariusz z proponowanymi rozwiązaniami może stać się inspiracją dla tłumaczeń z tego obszaru a napisy po odpowiednich poprawkach mogą stać się oficjalnym czeskim tłumaczeniem przy przedstawieniu filmu w czeskiej dystrybucji.

Seznam použitých zdrojů a literatury

1. BELCZYK, Arkadiusz, *Tłumaczenie filmów*, Opole, Wydawnictwo „Dla szkoły“, 2007, ISBN: 987-83-88396-60-1.
2. BOWYER, Chaz – *Dějiny RAF*, Columbus, Praha, 1995, ISBN: 80-901727-4-1.
3. DVD *Dywizjon 303. Historia prawdziwa*, Neshama Publishing Sp. z o. o., ISBN: 978-83-6616-825-1.
4. FIEDLER, Arkady, *Dywizjon 303*, Poznaň, Wydawnictwo Poznańskie, 1989, ISBN: 83-210-0603-5.
5. CHURCHILL, Winston S., *Do boje*, Fr. Borový, Praha, 1946, ISBN (Váz.)
6. KNITTLOVÁ, Dagmar a kol., *Překlad a překládání*, Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, ISBN: 978-80-244-2428.
7. LOTKO, Edvard a Miroslav KOMÁREK, *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi*, Ostrava: Profil, 1986.
8. MICHL, Jan, *Cizinci v RAF – Stíhači z okupované Evropy v bitvě o Británii*, Ares, Praha, 2006, ISBN: 80-86158-48-9.
9. NOWAK, Jerzy a kol., *Česko-polský a polsko-český slovník*, Ottovo nakladatelství, Praha, 2009, ISBN: 978-80-7360-857-6.
10. *Oxford, studijní slovník, výkladový slovník angličtiny s českým překladem*, Oxford University Press, 2010, ISBN: 978-0-19-430655-3.
11. POŠTA, Miroslav, *Titulkujeme profesionálně*, Apostrof, Praha, 2011, ISBN: 9788090488793.
12. TOMASZKIEWICZ, Teresa, *Przekład audiowizualny*, PWN, Warszawa, 2006, ISBN: 978-83-011-4637-5.

Internetové zdroje

13. *303. Bitwa o Anglię* [online]. Pionier 1917 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.kino-pionier.com.pl/film/303-bitwa-o-anglie>
14. *"303. Bitwa o Anglię" na pierwszym miejscu polskiego box office!* [online]. WP film, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://film.wp.pl/303-bitwa-o-anglie-na-pierwszym-miejscu-polskiego-box-office-6286706603652737a>

15. 303. *BITWA O ANGLIĘ* [online]. Filmweb [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://www.filmweb.pl/film/303.+Bitwa+o+Angli%C4%99-2018-794796>
16. "303. *Bitwa o Anglię.*" *Ten drugi film o polskich bohaterach* [online]. kultura.onet.pl, 2019 [cit. 2021-11-01]. Dostępne z: <https://kultura.onet.pl/film/recenzje/303-bitwa-o-anglie-ten-drugi-film-o-polskich-bohaterach/t670e14>
17. *303 Squadron* [online]. Netflix [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://www.netflix.com/title/81183403>
18. *ABZ Słownik cizích slov* [online]. ABZ.cz, 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/>
19. *Anglický buldok* [online]. Plemena psů [cit. 2021-10-31]. Dostępne z: <http://www.psi-plemena.cz/anglicky-buldok-english-bulldog/>
20. *Arkady Fiedler* [online]. Muzeum Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera w Puszczykowie [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <http://www.fiedler.pl/sub.pl/arkady-fiedler.html>
21. Dostępne z: <https://magazynvip.pl/bohaterowie-zyja-tak-dlugo-jak-dlugo-jako-narod-o-nich-pamietamy/>
22. BRETAN, Juliette. *Hurricane & Dywizjon 303: Fact vs. Fiction* [online]. Culture.pl, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://culture.pl/en/article/hurricane-303-film-fact-vs-fiction>
23. BARTNICKI, Marcin. „*Dywizjon 303*”. *Historia prawdziwa? Wątpię* [online]. wprost, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://www.wprost.pl/kultura/10149546/dywizjon-303-historia-prawdziwa-watpie.html>
24. *Cambridge Dictionary* [online]. Cambridge University Press, 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>
25. *David Blair* [online]. Independent Talent Group [cit. 2021-10-31]. Dostępne z: <https://www.independenttalent.com/directors/david-blair/>
26. *Dzień Otwarty Muzeum 303 im. pplk pil. Jana Zumbacha w Napoleonie* [online]. Altair Agencja Lotnicza, 2018 [cit. 2021-11-01]. Dostępne z: https://www.altair.com.pl/news/view?news_id=25002
27. DYNEK, Karolina. „*Dywizjon 303. Historia prawdziwa*”, czyli ładna pocztówka – *Recenzja* [online]. 2021 [cit. 2021-11-01]. Dostępne z: <https://www.filmawka.pl/dywizjon/>

28. *DYWIZJON 303. HISTORIA PRAWDZIWA* [online]. Film Polski, 2020 [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://filmpolski.pl/fp/index.php?film=1240948>
29. "Dywizjon 303. Historia prawdziwa" trafi na ekrany brytyjskich kin [online]. kultura.onet.pl, 2018 [cit. 2021-11-01]. Dostępne z: <https://kultura.onet.pl/film/wiadomosci/dywizjon-303-historia-prawdziwa-trafi-na-ekrany-brytyjskich-kin/q8ng0r0>
30. *Dywizjon 303. Zwiastun* [online]. PISF, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=iJfKiGDyszs>
31. EAST, Jamie. *JAMIE EAST AT THE MOVIES War film buffs will enjoy Hurricane – but it's not for everyone* [online]. thesun.co.uk, 2018 [cit. 2021-11-01]. Dostępne z: <https://www.thesun.co.uk/tvandshowbiz/7197425/hurricane-not-for-everyone/>
32. *Edukacja* [online]. Dystrybucja Mówi Serwis [cit. 2021-10-19]. Dostępne z: <http://dywizjon303.pl/edukacja>
33. *Edyta Górniak – „Tylko Ty.” Piosenka z filmu „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”* [online]. Kinoholicy [cit. 2021-11-01]. Dostępne z: <https://www.youtube.com/watch?v=IRtbKF86yFc>
34. FELPERIN, Leslie. *Hurricane review – all guns blazing in the Battle of Britain skies* [online]. The Guardian, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://www.theguardian.com/film/2018/sep/06/hurricane-review-david-blair-battle-of-britain>
35. *Film Polski: Denis Delić* [online]. 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://filmpolski.pl/fp/index.php?osoba=1121327>
36. GODZIŃSKI, Bartosz. *Do "Dunkierki" trochę brakuje. "303. Bitwa o Anglię" nie nadaje się do kina* [online]. natemat, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://natemat.pl/246929,303-bitwa-o-anglie-brytyjski-film-o-polskim-dywizjonie-303-recenzja>
37. GODZIŃSKI, Bartosz. *"Dywizjon 303. Historia prawdziwa" jak bajka dla dzieci? Twórcy przesadzili* [online]. natemat.pl, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostępne z: <https://natemat.pl/248155,dywizjon-303-historia-prawdziwa-czy-w-filmie-pokazano-prawde-recenzja>
38. GUSZKOWSKI, Piotr. *"303. Bitwa o Anglię." Bez zbędnego patosu i przyzwoicie zagrane [RECENZJA]* [online]. wyborcza.pl, 2018 [cit. 2021-10-

- 11]. Dostupné z: <https://wyborcza.pl/7,101707,23790689,303-bitwa-o-anglie-recenzja.html?disableRedirects=true>
39. HORKÝ, Petr. *Bitva v oblacích* [online]. Respekt, 2020 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/special/2020/nase-slavne-bitvy/bitva-v-oblacich>
40. *Hurricane* [online]. Kaleidoscope Film Distribution [cit. 2021-10-31]. Dostupné z: <https://kaleidoscopefilmdistribution.com/films/hurricane/>
41. *Hurikán (Hurricane)* [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: <https://voyo.nova.cz/filmy/4130-hurikan>
42. *Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2008–2021 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>
43. *Iwan Rheon* [online]. Famous Birthdays [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.thefamousbirthdays.com/people/iwan-rheon>
44. *Jan Svěrák, filmový režisér* [online]. BBC, 2001 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.bbc.co.uk/czech/interview/sverakj.htm>
45. KOWALSKI, Maciej. "Dywizjon 303. Historia prawdziwa." *Patriotyzm wygrał z realizmem [RECENZJA]* [online]. wp film, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://film.wp.pl/dywizjon-303-historia-prawdziwa-patriotyzm-wygral-z-realizmem-recenzja-6290295251433089a?c=336&src01=f1e45>
46. *Książki* [online]. Muzeum Pracownia Literacka Arkadego Fiedlera w Puszczykowie [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <http://www.fiedler.pl/sub,pl,arkady-fiedler-ksiazki.html>
47. LEWIS, Richard. *FILM REVIEW – 'HURRICANE: SQUADRON 303'* [online]. 2018 [cit. 2021-11-01]. Dostupné z: <https://wroclawuncut.com/2018/08/28/film-review-hurricane-squadron-303/>
48. MUSZYŃSKI, Dawid. *303. Bitwa o Anglię – recenzja filmu* [online]. naekranie, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://naekranie.pl/recenzje/303-bitwa-o-anglie-recenzja-filmu>
49. *Oxford Learner's Dictionaries* [online]. Oxford University Press, 2021 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
50. PAWŁOWSKI, Dariusz. *RECENZJA: „Dywizjon 303. Historia prawdziwa”:* *Wzlecieć wysoko się nie udało* [online]. polskatimes.pl, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://polskatimes.pl/recenzja-dywizjon-303-historia-prawdziwa-wzleciec-wysoko-sie-nie-udalo/ar/13457924>

51. PILARSKI, Marek. *10 największych box office'owych niespodzianek 2018 roku* [online]. Box Office'owy Zawrót Głowy, 2019 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <http://boxoffice-bozg.pl/10-najwiekszych-box-officewych-niespodzianek-2018-roku/>
52. *Polski Instytut Sztuki Filmowej* [online]. PISF, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: https://pisf.pl/filmy/dywizjon-303_pl/#
53. *RAF terms and slang* [online]. Scholastic, 2011 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <http://images.scholastic.co.uk/assets/a/75/67/rafpcp-sip-15180.pdf>
54. SAŁAŃSKI, Marcin. „*Dywizjon 303. Historia prawdziwa*” – rež. Denis Delić – recenzja i ocena filmu [online]. histmag.org, 2018 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://histmag.org/Dywizjon-303.-Historia-prawdziwa-rez.-Denis-Delic-recenzja-i-ocena-filmu-17370>
55. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Ústav pro jazyk český, v. v. i, 2011 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>
56. *Školákem v protektorátu, projekt památníku Terezín* [online]. Památník Terezín, 2016 [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php/component/spacelibrary/horst-wessel-lied>
57. *Tmavomodrý svět* [online]. ČFTA [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.ceskylev.cz/cz/detail?movie=Tmavomodr%C3%BD%20sv%C4%9Bt&csfd=8803>
58. *Tmavomodrý svět* [online]. Česká televize [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1026260725-tmavomodry-svet/20036712018/>
59. *Tmavomodrý svět* [online]. Filmový přehled [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/355/tmavomodry-svet>
60. *Vědecká knihovna v Olomouci* – vkol.cz

Anotace

AUTOR: Bc. Andrea Nováková

KATEDRA: Katedra slavistiky – sekce polonistiky, Filozofická fakulta

NÁZEV: Komentovaný překlad hraného filmu s válečnou tematikou –
Dywizjon 303. Historia prawdziwa

VEDOUcí PRÁCE: Mgr. Jan Jeništa, Ph.D.

POČET ZNAKŮ: 112 517

POČET PŘÍLOH: 0

POČET TITULŮ POUŽITÉ LITERATURY: 60

KLÍČOVÁ SLOVA: *Dywizjon 303*, audiovizuální překlad, titulky, RAF, překlad, letectví, komentovaný překlad, film, válečný film, překlad titulků

ANOTACE: Diplomová práce se zabývá problematikou audiovizuálního překladu a komentovaným překladem konkrétního hraného filmu s válečnou tematikou – *Dywizjon 303. Historia Prawdziwa* z roku 2018. Primárními jazyky filmu jsou angličtina a polština, sekundárně se zde objevuje němčina a francouzština, jednalo se tedy o vícejazyčný audiovizuální překlad. Významnou kapitolu práce tvoří specifická slovní zásoba – professionalismismy a slang. Zde je srovnáván anglický (popř. polský) originální text s českým ekvivalentem. Zajímavým výsledkem je porovnávání vojenských hodností, které jsou v jednotlivých zemích odlišné. K vytvoření komplexnějšího obrazu a slovní zásoby byl pro srovnání využit také film *Tmavomodrý svět* Jana Svěráka, který se zabývá obdobnou tematikou. Součástí diplomové práce je samotný překlad titulků, jejichž problematické části jsou následně okomentovány.